

Vedecký recenzovaný časopis

SOCIÁLNA A DUCHOVNÁ REVUE

1

VYDAVATELSTVO
PREŠOVSKÉJ
UNIVERZITY

Ročník XIII/2022
ISSN 1338-290X

Sociálna a duchovná revue
vedecký recenzovaný časopis o aktuálnych
sociálnych a duchovných otázkach
– č. 1, ročník XIII/2022 –

OBSAH

Editoriál

Maroš Šip: Nielen akademický rok plný zmien..... 1

Štúdie

Tomáš Hangoni: Sociálna podmienenosť zdravotnej starostlivosti 3

Alexander Cap: Druhé Mojžišovo povolanie
(biblicko-exegetický komentár na 2MjŽ 6, 1-13) 13

Andrzej Lipczyński: Meandry rodziny 28

Viera Kazimírová – Helena Galdunová – Alena Schlosserová:
Pohľad na manželstvo a sexualitu..... 40

Marián Fedo: Filozofia vedy vo filozofickom kontexte osvietencov 47

Miroslav Sabolík: Nástroje kvality života a aktívneho starnutia seniorov 55

NIELEN AKADEMICKÝ ROK PLNÝ ZMIEN

Vážení čitatelia, milí priatelia,

blíži sa nám leto a rok 2022 je vo svojej polovici plný udalostí domáceho i zahraničného spektra. Na Slovensku uzrel svetlo sveta nový vysokoškolský zákon, ktorého schválenie v Národnej rade SR sprevádzalo nemálo konštruktívnych pripomienok zo strán viacerých reprezentácií vysokých škôl, akými boli napríklad Rada vysokých škôl SR a Slovenská rektorská konferencia. Prebiehali búrlivé debaty a ich výsledkom bolo schválenie zákona, i keď s drobnými korekciami, ktoré ministerstvo čiastočne akceptovalo. Od nového akademického roka sa začne určitá modifikácia klasického dávnovekého modusu vivendi, ktoré dovtedy charakterizoval akademické prostredie na Slovensku. Vysokoškolské apolitické prostredie sa stáva politickým a teda zasahujúcim do života vysokých škôl. Aké budú konečné rezultáty, to ukáže až čas, no dovtedy je nutné akcentovať slobodu, slobodu prejavu bez cenzúry a politickej angažovanosti.

Do slovenských a Európskych, ba s určitosťou môžeme povedať aj svetových dejín sa rok 2022 navždy zapíše ako ten, kedy sa svet opäť pýta, čo stojí jeden ľudský život, aká je jeho hodnota? Je vôbec etické a prináleží nám o tejto otázke polemizovať? I keď táto otázka v plnosti podčiarkuje relevanciu kategórie etickej dilemy, jedno je ale isté, svet sa „spojil“. Tento agresívny vojenský atak prinútil hlavne Európske krajiny spolupracovať a to aj v otázkach doteraz pre nich často marginálnych. Na stole je otázka vojenského zabezpečenia štátu voči vonkajšiemu nepriateľovi. Ak sa pýtame ďalej, čo je vlastne ľudský život, ako ho identifikovať v týchto bizarných kontextoch? Aká je teda hodnota človeka, ktorého štát nie je v štruktúrach EU. Má tento človek menšiu hodnotu? Určite sa viacerí zhodneme, že hodnotu má každý ľudský život, no nechcem, aby to vyznelo ako klišé. Európa si žila relatívne dlhé obdobie bez vojenského konfliktu, a tak nejako sme si na to aj zvykli. Zrazu nastal čierny deň nielen pre samotných občanov Ukrajiny, ale boli sme prinútení „otvoriť“ oči a pouvažovať o hodnote človeka. Cez akú prizmu naň budeme hľadiť, politickú, geopolitickú, imperialistickú, ľudskú..., akú? Je snáď v poriadku, ak sa iný štát vyberie na „vojenské cvičenie“ k susedovi a nanúti mu svoj ideologický názor? Je snáď v poriadku, ak občan napadnutého štátu musí brániť nielen život svoj, ale aj životy vlastnej rodiny namiesto toho, aby sa venoval pracovným povinnostiam, štúdiu, koníčkom? Jedným z výsledkov tejto nezmyselnej a bezprecedentnej vojny sú zničené budovy univerzít po celej Ukrajine, zničené knižnice, múzeá. Môžeme si položiť relevantnú otázku, nie je toto barbarský čin proti všetkému ľudskému hľadaniu poznania hodnoty človeka? Ako potom definovať „kultúr-

neho človeka“, aký status quo mu prisúdiť? Sme ešte vôbec kultúrne bytosti? Odpoveď na tieto otázky zrejme „zodpovie“ až čas. No dovtedy, dúfam a pevne verím, že sa ľudia budú môcť pochváliť „ľudskosťou“, a to nielen na poli vedy. V tomto kontexte chcem vyzdvihnúť charitatívne gesto našich študentov, hlavne tých ukrajinských, ktorí s obavami o svojich najbližších ochotne vypomáhali na hraničných prechodoch. Boli hneď od začiatku v prvej línii a vypomáhali viacerým slovenským organizáciám (Slovenský červený kríž, Človek v ohrození, Mesto Prešov a ďalšie). Týmto všetkým im patrí naša vďaka za prejav ľudskosti, naša spolupatričnosť, naša podpora, no nielen morálna, potľapkaním po pleci, že bude dobre. Naša intervencia bola trefná, pomoc obyčajných ľudí a štátu pre týchto občanov dáva nádej, že sa majú na koho obrátiť, že stihli utiecť do bezpečia, aj keď mnohým ďalším sa to nepodarilo. Táto nádej nezomiera a my veríme, že snád to nie je len Pyrrhovo víťazstvo.

Milí priatelia, vážení čitatelia našej revue, pred dvermi máme leto, a jedným z jeho atribútov je možnosť si oddýchnuť a načerpať sily po tak úmornej príprave akreditačných spisov a pripravách na zmenu po schválení vysokoškolského zákona.

Prajem vám všetkým pohodové dni, naplnené novými podnetnými zážitkami a do nového akademického roka vykročíme opäť plní elánu a nádeje v „kultúrneho človeka“.

S úctou

*doc. PhDr. Maroš Šip, PhD.
hlavný redaktor*

SOCIÁLNA PODMIENENOSŤ ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI

Tomáš Hangoni

Abstrakt: Zdravotná politika je súčasťou sociálnej politiky, vytvára mechanizmy, ktoré umožňujú občanovi zdieľať takú nepriaznivú sociálnu udalosť, ako je choroba, úraz, invalidita, či dlhodobá nepriaznivý zdravotný stav. Sociálna práca je významným participantom v procese obnovy a zachovania zdravia.

Kľúčové slová: sociálna politika, zdravotná politika, zdravotná a sociálna starostlivosť, choroba, komunikácia, sociálna sestra, sociálne potreby

Abstract: Health policy is a part of social policy, it creates mechanisms that allow the citizen to share such an adverse social event as an illness, injury, disability, or long-term unfavorable health condition. Social work is a major participant in the process of restoring and maintaining health.

Key words: social policy, health policy, health and social care, disease, communication, social nurse, social needs

Zdravotná starostlivosť na Slovensku je garantovaná Ústavou SR, podľa ktorej každý občan má právo na ochranu zdravia a na základe zdravotného poistenia má právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a zdravotné pomôcky. Štát zadefinoval v koncepte zdravotnej a sociálnej starostlivosti aj očakávania, ktoré má od inštitúcií zabezpečujúce zdravotnú a sociálnu starostlivosť, ako aj od samotných občanov, podľa ktorých sa o zdravie staráme:

- prevenciou
- terapiou
- rehabilitáciou
- reintegráciou

Prevencia je základným predpokladom zdravej spoločnosti, je rentabilná z hľadiska vynaložených nákladov na zdravotnú starostlivosť, ako časových, tak aj finančných. Prevencia kontinuálne zapadá aj do systému sociálnej politiky, súčasťou ktorej je aj zdravotná politika. Slovenský koncept sociálnej politiky je založený na aktívnej sociálnej politike, to znamená, že prioritne sa prijímajú také štátne opatrenia, ktoré zabráňujú vzniku nepriaznivým sociálnym udalostiam, ktorými môžu byť aj choroba, úraz, či invalidita. Toto základné východisko sa transformuje aj do všetkých právnych noriem v oblasti zdravotnej a sociálnej starostlivosti.

Terapia predpokladá už zvýšené nároky na čas a financie, ktoré si vyžaduje konkrétny liečebný proces, patrí do pasívnej sociálnej politiky, podľa ktorej štát prijíma opatrenia na už vzniknutú nepriaznivú sociálnu udalosť, ktorou je chorooba, úraz, alebo dlhodobý nepriaznivý zdravotný stav. Na základe výrazného pokroku v medicíne dokážeme zvrátiť diagnózy, ktoré ešte pred pár rokmi boli pre pacientov osudové.

Rehabilitácia znamená šancu obnoviť pracovnú schopnosť, kompetenciu, zručnosť, ktorá sa vplyvom nepriaznivého zdravotného stavu na určitú dobu vylúčila z dispozičných možností pacienta. Ide hlavne o sociálnu a pracovnú rehabilitáciu.

Reintegráciou sa snažíme navrátiť občana do spoločnosti, ktoré mu bolo sťažené, respektíve neuskutočniteľné z dôvodu nepriaznivého zdravotného stavu. Všeobecne hovoríme o sociálnej integrácii zdravotne postihnutých občanov.

Na všetky tieto štátne očakávania štát vytvoril pomocné nástroje na ich realizáciu zo strany občana, jedná sa o legislatívne a inštitucionálne nástroje. Súhlasíme s tvrdením Šipa (2019), podľa ktorého k správne fungovaniu fyzického a psychického zdravia človeka, jeho celkovej harmónie a zdravého vývinu v spoločnosti, je potrebná rovnováha rôznych aspektov zdravia, ako fyzické zdravie, psychické zdravie, emocionálne zdravie, sociálne zdravie a spirituálne zdravie. Narušenie jedného z týchto aspektov, či už endogénnym alebo exogénnym činiteľom spôsobuje deficit pri optimalizácii osobnej pohody a vytvára priestor pre nepriaznivý zdravotný stav.

Sociálna práca ako aktuálna vedná disciplína a zároveň praktická činnosť nachádza svoje polia uplatniteľnosti a využiteľnosti aj v zdravotníckych študijných odboroch. V súčasnosti sa koncepcia zdravotnej starostlivosti nedá oddeliť od sociálneho kontextu, pretože zdravotná a sociálna starostlivosť tvoria jeden kompaktný organický celok pri uzdravovaní a liečebnom procese pacienta. Sociálne prostredie, v ktorom človek žije a ktoré ponímame v širšom kontexte so spoločenskými väzbami a vzťahmi je veľmi silným determinantom ľudskej psychiky a ľudská psychika je silným determinantom somatického, telesného zdravia. V rámci jednotlivých vedných odborov sa z aspektu spoločenskej potreby vykreovala hraničná vedná disciplína Sociálna práca v zdravotníctve, ktorej predmetom skúmania sú javy dotýkajúce sa somatického, psychického a sociálneho zdravia jedinca, pri ktorých možno v rámci liečebného procesu aplikovať metódy, formy a prostriedky sociálnej práce a ktoré sa podstatne podieľajú na úspešnosti uzdravovacieho procesu jedinca. Tak ako aj v iných pomáhajúcich disciplínach, tak aj v zdravotníckych, je potrebné k pacientovi uplatňovať komplexný prístup pri riešení jeho zdravotného problému, konkrétne, kooperáciu jednotlivých profesií by sa jednalo o starostlivosť:

- Biomedicínsku (garantom, ktorej je lekár a zdravotné sestry, ošetrovatelia).
- Psychologickú (garantom, ktorej je klinický psychológ).
- Sociálnu (garantom, ktorej je sociálny pracovník, resp. sociálna sestra).
- Duchovnú (garantom, ktorej je duchovný, kňaz).

Biomedicínska sa garantuje príslušným, kvalifikačne odborným personálom nemocnice. Táto starostlivosť je zameraná na diagnostiku, navrhovanie terapiu, samotnú terapiu a ukončenie terapie. Realizuje sa formou medikamentóznou, terapeutickými zásahmi buď invazívnymi (napríklad operačnými) alebo neinvazívnymi (napríklad konzervatívna liečba na internom oddelení nemocnice).

Psychologická starostlivosť je realizovaná s cieľom vyrovnanie sa s príslušnou diagnózou, zameraná na život s touto diagnózou a na zvládanie ťaživých okolností týkajúcich sa duševného zdravia pacienta, ktoré choroba so sebou prináša.

Duchovná starostlivosť je rovnako dôležitá ako starostlivosť o telo a psychiku človeka, ba v hierarchii dôležitosti by sme ju pokojne mohli zaradiť na prvé miesto. Duchovné vyrovnanie a zmierenie, úzka spojitosť s Bohom dáva chorému človeku pocit kvalitného prežívania aj v takej záťažovej situácii akou je choroba. Človek ktorému sa táto starostlivosť poskytne má tendenciu skoršieho uzdravenia, alebo odovzdania sa do rúk všemohúceho Boha, ktorý ho prijme do svojho kráľovstva nebeského. Skúsenosti z klinickej praxe, podľa vyjadrení ich realizátorov¹ hovorí o skutočnosti, že veriaci človek ľahšie znáša utrpenie spôsobené danou chorobou a prijíma ju ako súčasť svojej existencie a je pripravený aj pre prípad odchodu do večnosti, ako neveriaci človek, ktorý tápe v existenčných hodnotách.

Poskytovanie spirituálnej starostlivosti a uspokojovanie spirituálnych potrieb pacienta predstavuje základnú súčasť hľadania zmyslu života, riešenia spirituálnych problémov a hľadanie objektívneho pohľadu na význam choroby. Spirituálna starostlivosť by mala byť poskytovaná ako integrálna súčasť zdravotnej starostlivosti, ktorá je ponúkaná pacientom vez ohľadu na vierovyznanie (Šip 2018).

Sociálna starostlivosť je veľmi významná pre úspešný priebeh celej liečebnej procedúry a začína sa realizovať celkom v prvej fáze pacienta, v ambulantnom alebo nemocničnom zariadení. Ak je pacient hospitalizovaný jedná sa uňho o takzvaný adaptačný stres, nové prostredie, ktoré je vo vedomí spájané s nepríjemnými pocitmi sklúčenia, stiesnenosti a strachu. Tieto nepríjemné po-

¹ Informácie poskytol zdravotný personál FNsP Prešov z oddelení starostlivosti o onkologických pacientov.

city mu pomáha zvládať sociálny pracovník, v medicínskej profesijnej terminológii pomenovaný ako sociálna sestra. Sociálny pracovník, ako je to vygenerované v samotnom ciele sociálnej práce sa podieľa na pozitívnej zmene človeka, pri pacientovi pôsobí ako sociálny adjustor, ktorý pomáha navodiť prijateľnosť sociálneho prostredia a zmenšiť adaptačný proces na nemocničné prostredie. Pri pomoci pri adaptácii na nové sociálne prostredie, sociálna sestra zároveň pomáha pacientovi adaptovať sa na nové somaticko-fyziologické podmienky, t. j. naučiť sa žiť život s chorobou, pokiaľ má chronický charakter, pričom táto úloha sociálnej sestry pretrváva aj v prípade dočasne trvajúcej choroby, lebo aj tá môže mať dlhší priebeh. Zároveň sociálna sestra pôsobí ako integrátor pacienta do spoločenského života, pretože choroby a najmä chorobné zmeny pri-nášajú so sebou obmedzenosť vitálnych funkcií a to najmä v týchto oblastiach:

1. V oblasti komunikácie.
2. V oblasti sebaobsluhy.
3. V oblasti mobility.
4. V oblasti orientácie.
5. V oblasti zvýšených nákladov, ktoré vznikajú pri niektorých diagnózach a vyžadujú od pacienta vyššie finančné náklady oproti zdravým občanom.

Sociálna sestra je pacientovi aj určitým zdrojom sociálnej opory, hlavne, ak absentujú prirodzené zdroje sociálnej opory, napríklad, ak rodina nejaví záujem o svojho chorého člena, alebo ak rodina neexistuje. V napĺňaní tohto pos-lania jej výdatne pomáha kňaz a klinický psychológ. V nemocničnom prostredí sa nerealizujú len medicínsko – ošetrovateľské úkony, ale je tam aj určitá sféra voľného času. Sociálna sestra sa snaží efektívne a zmysluplne vyplňať voľný čas pacienta. Je to veľmi dôležité, aby pacient netrpel sociálnou depriváciou, aby kontakt s efektívnou sociálnou komunikáciou bol zabezpečený kontinuálne. Sociálna práca v zdravotníckych zariadeniach nie je stavaná len na sociálnom pracovníkovi. Do sociálnej práce v zdravotníckych zariadeniach organicky za-čleňujeme aj rodinu a príbuzných chorého človeka. Rodina je najprirodzenejším zdrojom sociálnej opory pre chorého. V rámci koncepcie zdravotnej a sociálnej starostlivosti sú návštevy príbuzných a hlavne rodiny v nemocniciach povolené a v rámci liečebného procesu aj vítané s podmienkou, že svojou prítomnosťou nesmú narušovať liečebný proces pacientov. Sociálna sestra sa okrem pacienta a jeho rodiny zameriava aj na sociálne prostredie z ktorého pacient pochádza, je to predmetom jej skúmania, lebo veľa krát nevyhovujúce existenčné podmienky sa podpisujú na rôzne somatické a psychické ochorenia a preto, v prípade zistenia porúch v sociálnom prostredí pacienta, iniciuje pozitívnu zmenu tohto prostredia, alebo úplné vylúčenie pacienta z takéhoto prostredia. Sociálna ses-

tra spolu s lekárom, ošetrovateľom psychológom a duchovným tvoria liečebný tím, ktorého cieľom je uzdravenie jedinca, jeho somatopsychosociálnoduchovná stabilizácia. Preto s týmito odborníkmi z uvedených pomáhajúcich disciplín spolupracuje a koordinuje svoje plány činnosti.

Okrem týchto priamych činností, ktoré súvisia so samotným liečebným procesom pacienta v nemocničnom zariadení poskytuje sociálna sestra aj:

1. Základné a odborné poradenstvo v sociálno-právnej oblasti.
2. Sociálne služby, ktoré možno pacientovi ponúknuť na jeho rehabilitáciu a reintegráciu do spoločenského prostredia.
3. Sociálnu prevenciu, hlavne zameranú na jej terciálnu formu, aby nenastala recidíva ochorenia, ktoré je napríklad podmienené nevyhovujúcimi sociálnymi podmienkami alebo neupravenými sociálnymi vzťahmi.
4. Rodinnú terapiu, v rámci ktorej učí koexistenciu chorého s jeho rodinou, či už v ústavnom, nemocničnom prostredí alebo hlavne v domácom prostredí.
5. Sociálnu terapiu, v rámci ktorej zlepšuje chorého sociálnu situáciu a realizuje určité východiská, ktoré sú zdieľateľné pre ďalší život chorého, aj po jeho úplnom uzdravení.

Sociálna práca ako praktická činnosť nachádza svoje uplatnenie v týchto medicínskych odboroch:

- pediatria
- gynekológia a pôrodníctvo
- psychiatria
- geriatria
- onkológia
- dlhodobo chorí, doliečovacie ústavy
- paliatívnej starostlivosti, najmä v jej ústavnej forme, ako sú hospice.

V starostlivosti o pacienta, ktorý je umiestnený v nemocničnom zariadení na prechodnú dobu, na uvedených oddeleniach medicínskych odboroch, sa sociálna práca realizuje prostredníctvom týchto činností:

- komunikácia s pacientom
- komunikácia s rodinou pacienta
- zachovanie ľudskej dôstojnosti pacienta
- napĺňanie pacientových sociálnych potrieb

- sprevádzanie pacienta (eliminácia jeho utrpenia)
- umiestnenie pacienta do zariadenia sociálnych služieb

Tieto všetky aktivity sociálnej sestry vedú k jedinému cieľu, dodať a zintenzívniť sociálny rozmer chorému človeku, lebo v chorobe má tendenciu sa oslabovať, ponúknuť mu a objasniť mu zmysel jeho bytia aj v utrpení, skvalitňovať jeho existenciu v rámci prijateľných možností a odprevadiť ho spoločne do večnosti, pokiaľ pacientova diagnóza je neodvratná.

Komunikácia s pacientom: Samotná komunikácia zabraňuje sociálnej izolovanosti, ktorá má tendenciu progredovať chorobu pacienta. Komunikácia je mimoriadne dôležitá, ak človek komunikuje aj v prípade, že choroba mu odňala schopnosť verbálnej komunikácie, ale komunikuje dotykom, hmatom, očami, zjavne má pocit blízkosti človeka, ktorý mu je nápomocný v jeho ťažkej chvíli a utrpenie sa ľahšie znáša. Väčšinou, ak je komunikácia pre pacienta zaujímavá a oslovuje ho, zabúda aj na svoje utrpenia, ktoré môžu byť v podobe bolesti alebo obmedzenia niektorých vitálnych funkcií. Komunikácia s pacientom nemá byť len o jeho utrpení a chorobe, či smrti, ale má sa zamerať na takú formu dialógu, ktorá je bežná pre zdravého jedinca. Prejavovať záujem o spoločenské diania, rodinné udalosti, o záujmy, ktoré boli v centre pozornosti pacienta pokiaľ bol zdravý. Komunikácia by mala byť častá, kontinuálna, aby pacient čo najmenej ostával sám so svojim utrpením.

Komunikácia s rodinou pacienta: Pri komunikácii s pacientom nesmie byť sociálny pracovník len on jediný, ktorý realizuje tento komunikačný proces. Do tohto diania musí vziať pacientových najbližších, jeho rodinu. Sociálny pracovník však má za cieľ aj inú úlohu, a to tú, aby vhodne pripravil príbuzných chorého na rôzne formy kontaktov s ním. Rodinu pacienta je potrebné, ak existuje a je ochotná spolupracovať, za každých okolností zaangažovať do celkovej starostlivosti o svojho člena rodiny. Rodina by mala byť organickou súčasťou liečebného tímu spolupracovníkov. Akceptujúc túto podstatnú skutočnosť príslušné oddelenia nemocníc vítajú návštevy príbuzných. V prípade, ak záujem rodiny o pacienta, svojho člena, absentuje, sociálny pracovník sa stáva preňho jeho najbližšou osobou, nahrádza mu rodinu. V takomto prípade je potrebné zo strany sociálnej sestry prehĺbovať vzájomné vzťahy ešte intenzívnejšie, ide o vzťahy dôvery, vzájomnej akceptácie, pomoci a podpory.

Zachovanie ľudskej dôstojnosti pacienta: Človek ako biopsychosociálna bytosť, stvorená na Boží obraz je jedinečná a neopakovateľná. V každom štádiu ľudskej ontogenézy je nevyhnutné mu zachovať úctu, pokoru a hlavne lásku, ktorá by sa mala prejavovať láskavým prístupom, plným pochopenia, nevyní-

majúc ani človeka, ktorý je umierajúci. Práve v tomto, pre človeka v najnáročnejšom období jeho života, by sa malo dohliadať na jeho dôstojnosť, človek je nemohúci, bezbranný a očakáva pomoc najbližších. Dôstojný prístup k pacientovi sa prejavuje:

- milým oslovením
- pohladením
- povzbudením
- zdôraznením jeho významu pre najbližších
- toleranciou

Napĺňanie pacientových sociálnych potrieb: Je potrebné, aj pri chorom človeku, mať na mysli, že je tvorom spoločenským a nemôže ostať v izolácii od ostatných ľudí ani v čase svojej oslabenej sociálnej kompetencie, ktorá je spôsobená chorobou. Sociálna subdeprivácia, ktorá môže byť spôsobená nedostatočnou sociálnou väzbou s okolím môže zapríčiniť celkové zhoršenie zdravotného stavu pacienta a progresiu základného ochorenia. O subdeprivácii hovoríme preto, lebo človek na lôžku neostáva úplne sám, je tam nemocničný personál, ktorý ho ošetruje, podáva medikamenty a zabezpečuje ďalšie zdravotné úkony. Sociálne väzby pacienta je potrebné rozširovať na rodinu, ďalších príbuzných, priateľov, spolupracovníkov a známych. Je veľmi dôležité, ak pacient vníma záujem o svoju osobu a to hlavne zo strany rodiny. Sociálny kontakt s najbližšími by mal byť po celú dobu hospitalizácie kontinuálny a pravidelný.

Sprevádzanie pacienta (eliminácia jeho utrpenia): Základnou úlohou tejto činnosti je odvrátiť pacientovu pozornosť od základného ochorenia, prekryť symptómy choroby ako aj chorobu samú sociálnymi väzbami. Cieľom je zabrániť sužovaniu, sebaľútosti, smútku, myšlienkam na chorobu a smrť. Sociálne kontakty, ktoré sa zosobňujú najmä v profesii sociálnej sestry, sú mimoriadne dôležité, podmieňujú samotný uzdravovací proces, človek sa rýchlejšie rehabilituje, zotavuje a v neposlednom rade ho motivujú k činnostiam, ktoré súvisia so zdravým životom. Činnosť sprevádzania chápeme aj v súvislosti s pacientmi, ktorí sú v terminálnych štádiách svojho ochorenia a vyžadujú zvýšený záujem, pozornosť ako aj celkovú starostlivosť o nich. Takéto sprevádzanie je o to významnejšie, že sa jedná o sprevádzanie do večnosti, teda procesom umierania až k samotnej smrti.

Umiestnenie pacienta do zariadenia sociálnych služieb: Úlohou sociálnej sestry je, po ukončení pobytu v zdravotníckom zariadení, nájsť ďalšie životné uplatnenie pre svojho, následne už nazývaného klienta. Skúma, v prvom rade, či sú vytvorené optimálne podmienky pre jeho existenciu v domácom, rodin-

nom prostredí, čo je preňho najoptimálnejšie riešenie a či sa má kto v tomto prostredí oň postarať. Väčšinou sa jedná o zabezpečenie celodennej, riadnej, osobnej starostlivosti. Ak z nejakého dôvodu nemožno zabezpečiť takúto starostlivosť, kontaktuje vhodné zariadenia sociálnych služieb, buď zariadenia pre seniorov, domovy sociálnych služieb pre zdravotne postihnutých občanov, alebo, ak je potrebné aj naďalej zabezpečovať klientovi zdravotné úkony a je v terminálnom štádiu svojho ochorenia, kontaktuje hospice. Práca sociálnej sestry sa končí u konkrétného klienta jeho odovzdaním do inej starostlivosti, než tej, ktorá mu bola poskytovaná v zdravotníckom zariadení.

Sociálna práca ako nástroj spoločenskej a individuálnej pozitívnej zmeny má svoju rozhodujúcu úlohu a poslanie, ako sme poukázali, aj v zdravotníctve. Pomáha naplňovať koncepciu zdravotnej a sociálnej starostlivosti, stáva sa spolupracujúcou disciplínou s medicínskymi odbormi a významnou mierou sa podieľa ako indikátor na celkovej kvalite života človeka. Aj v tejto, relatívne novej profesionálnej roli, je potrebné disponovať určitými osobnostnými a odbornými kompetenciami, ide najmä o tieto:

1. **Byť kresťanským sociálnym pracovníkom** (Hangoni 2011). Bez lásky k blížnemu sa vytýčený cieľ ako aj úlohy sociálnej práce v zdravotníctve plniť nedajú. Jedná sa o špecifické plnenie úloh, v ktorom sa požaduje zabezpečenie pozitívnej vzťahovej väzby s chorým. Optimálne túto vzťahovú väzbu má najväčšie osobnostné predpoklady zabezpečiť kresťanský sociálny pracovník.
2. **Disponovať určitou mierou empatie**, t.j. schopnosťou vžiť sa do situácie chorého a spolu s ním túto situáciu aj prežívať.
3. **Schopnosť sociálnej komunikácie s chorým**. Ide tu nielen o prostriedok, ale aj nástroj pozitívnej zmeny v myslení a konaní chorého. Chorý človek je viac zraniteľný, hypersenzitívny, má zvýšenú vnímavosť na vonkajšie podnety, je viac vhlbený do seba, viac ako inokedy si uvedomuje okolnosti a veci okolo seba. Každá choroba ako aj jej následok, zdravotné postihnutie, nesie so sebou aj zmeny na psychickom správaní človeka. Tieto skutočnosti si vyžadujú dôkladnú prípravu v oblasti komunikácie (Machalová 2011).
4. **Vyrovnanie sa s vlastnou smrteľnosťou**. Jedná sa o veľmi dôležitý osobnostný predpoklad v sociálnej práci v zdravotníctve. Smrť a proces umierania je potrebné vnímať ako kontinuálnu súčasť nášho života, našej pozemskej existencie. Nebáť sa jej, nedištancovať sa od nej. Hlbšie pochopenie jej významu je možné cez kresťanskú vieru a kresťanské učenie.
5. **Mať sociálne cítenie**. Je tou osobnostnou vlastnosťou, ktorá je príznač-

ná najmä pre profesiu sociálnej sestry. Sociálne cítenie je to z osobnosti prameniáci predpoklad človeka, ktorý je založený na potrebe pomáhať svojmu blížnemu, bez akéhokoľvek momentu sebanásilia. Pomáhať s potešením, s pocitom dobrého konania a zadosťučinenia (Ondrušová a kol., 2009).

6. Schopnosť iniciovať pacienta ku spolupráci. Je to veľmi dôležitý predpoklad hlavne z hľadiska toho, aby bol pacient motivovaný k vlastnému uzdraveniu. Niektorí pacienti zvyknú rezignovať prostredníctvom nezájmu o nich ako aj z vlastnej samoty. Sociálna sestra vťahuje aj samotného pacienta do spolupráce na jeho uzdravení, motivuje ho k životu a k záujmu oň.

7. Nadobudnúť odbornú kvalifikáciu v sociálnej práci v zdravotníctve. Niektoré vysoké školy na Slovensku sa venujú už výchove takýchto sociálnych pracovníkov v rámci samostatných študijných programov ako napríklad Sociálna práca so zameraním na sociálno-zdravotnícku prácu s rómskou národnostnou menšinou, alebo študijný program Charitatívna a sociálna služba, realizovaný na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte PU v Prešove, ktorý vo svojej programovej skladbe pojíma aj odborné disciplíny k predmetnej problematike, ako napríklad Starostlivosť Cirkvi o chorých (Šak 2012).

8. Schopnosť tímovej spolupráce. Práve v tomto odvetví praktickej sociálnej práce je potrebné, aby sociálna sestra preukázala vysokú mieru kooperácie a spolupráce s ostatnými pomáhajúcimi profesiami, s lekárom, zdravotnou sestrou, ošetrovateľom, psychológom, duchovným, lebo ona je organickou súčasťou medicínskeho tímu, v ktorého starostlivosti je pacient.

Byť sociálnym pracovníkom v zdravotníctve znamená aj na tomto poli sociálnej práce, realizovať v rámci vytýčeného a najvšeobecnejšieho cieľa sociálnej práce, pozitívnu zmenu, a práve táto sa prostredníctvom sociálnej práce realizuje smerom k občanovi, ktorý sa uzdravuje aj prostredníctvom sociálneho prostredia, ktoré má, ako už dobre vieme, veľmi silný determinujúci účinok na jeho psychický a somatický stav.

Zoznam bibliografických odkazov

- HANGONI, T., 2011. *Osobnosť kresťanského sociálneho pracovníka*. Gorlice. ISBN 978-83-63055-00-4.
- MACHALOVÁ, M., 2011. *Komunikácia v sociálnej práci*. Prešov. ISBN 978-80-555-0328-8.

- NIKULIN, A., 2010. Dušpastierska starostlivosť pri psychických ochoreniach. In: *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov. Roč. I., č. 3, s. 41-48. ISBN 978-80-555-0213-7.
- ONDRUŠOVÁ, Z. a kol., 2009. *Základy sociálnej práce*. Brno. ISBN 978-807392-109-5.
- ŠAK, Š., 2012. Starostlivosť Cirkvi o chorých (Isus Christos lekár duší a tiel). In: *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-recenzovaný zborník*. Prešov. Roč. I., č. 1, s. 19-22. ISSN1338-290X.
- ŠIP, M., 2019. *Sociálna práca v zdravotníctve*. Prešov. ISBN 978-80-555-2301-9.
- ŠIP, M., 2018. *Sociálno-spirituálne atribúty v paliatívnej starostlivosti*. Prešov. ISBN 978-80-555-2181-7.

prof. PhDr. Tomáš Hangoni, PhD.

Katedra kresťanskej antropológie a sociálnej práce

Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove

e-mail: tomas.hangoni@unipo.sk

DRUHÉ MOJŽIŠOVO POVOLANIE (BIBLICKO-EXEGETICKÝ KOMENTÁR NA 2MJŽ 6, 1-13)

Alexander Cap

Abstrakt: Mojžiša povoláva do služby Boh hoci má rečovú vadu a to do funkcie Jeho hovorcu. Kvôli malomyselnosti a ťažkej práci ho však Izraeliti nechceli veľmi počúvať. O to viac sa obáva, či ho bude počúvať pozemský boh Egypta – faraón. Hovorcom Mojžiša bude jeho brat Áron. Boh sľubuje, že vyslobodí Izraelský národ z otroctva. Splní to, čo prisľúbil patriarchovi Abrahámovi. Kanaán bude krajinou, ktorá bude patriť Izraelu.

Kľúčové slová: Mojžiš, Izrael, Exodus, Egypt, faraón

Abstract: Moses is called to the service of God, to the office of His spokesman, regardless of his speech impairment. However, the Israelites due to carelessness and hard work did not want to listen to him very much. He is more afraid whether the earthly god of Egypt - pharaoh - will listen to him. Moses' spokesman will be his brother Aaron. God promises to liberate the nation of Israel from the slavery. He fulfils what He has promised to Patriarch Abraham. Canaan will be a country that belongs to Israel.

Key words: Moses, Israel, Exodus, Egypt, pharaoh

6 καὶ εἶπεν κύριος πρὸς Μωυσῆν ἥδη ὄψει ἃ ποιήσω τῷ Φαραῶ ἐν γὰρ χειρὶ κραταιᾷ ἐξαποστελεῖ αὐτοὺς καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ ἐκβαλεῖ αὐτοὺς ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ

2 ἐλάλησεν δὲ ὁ θεὸς πρὸς Μωυσῆν καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν ἐγὼ κύριος

3 καὶ ὤφθην πρὸς Αβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ θεὸς ὢν αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομά μου κύριος οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς

4 καὶ ἔστησα τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτοὺς ὥστε δοῦναι αὐτοῖς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων τὴν γῆν ἣν παρωκῆκασιν ἐν ἣ καὶ παρώκησαν ἐπ' αὐτῆς

5 καὶ ἐγὼ εἰσήκουσα τὸν στεναγμὸν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὃν οἱ Αἰγύπτιοι καταδὸς ὑλοῦνται αὐτοὺς καὶ ἐμνήσθην τῆς διαθήκης ὑμῶν

6 βάδιζε εἰπὸν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ λέγων ἐγὼ κύριος καὶ ἐξάξω ὑμᾶς ἀπὸ τῆς δυναστείας τῶν Αἰγυπτίων καὶ ῥύσσομαι ὑμᾶς ἐκ τῆς δουλείας καὶ λυτρώσομαι ὑμᾶς ἐν βραχίονι ὑψηλῷ καὶ κρίσει μεγάλη

7 καὶ λήμψομαι ἐμὰντῶ ὑμᾶς λαὸν ἐμοὶ καὶ ἔσομαι ὑμῶν θεός καὶ γνώσεσθε

ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ὁ ἐξαγαγὼν ὑμᾶς ἐκ τῆς καταδυναστείας τῶν Αἰγυπτίων

8 καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν εἰς ἣν ἐξέτεινα τὴν χεῖρά μου δοῦναι αὐτὴν τῷ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ δώσω ὑμῖν αὐτὴν ἐν κλήρῳ ἐγὼ κύριος

9 ἐλάλησεν δὲ Μωυσῆς οὕτως τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ οὐκ εἰσήκουσαν Μωυσῆ ἀπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν σκληρῶν

10 εἶπεν δὲ κύριος πρὸς Μωυσῆν λέγων

11 εἴσελθε λάλησον Φαραὼ βασιλεῖ Αἰγύπτου ἵνα ἐξαποστείλῃ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ

12 ἐλάλησεν δὲ Μωυσῆς ἔναντι κυρίου λέγων ἰδοὺ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ οὐκ εἰσήκουσάν μου καὶ πῶς εἰσακούσεται μου Φαραὼ ἐγὼ δὲ ἄλογός εἰμι

13 εἶπεν δὲ κύριος πρὸς Μωυσῆν καὶ Ααρὼν καὶ συνέταξεν αὐτοῖς πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου ὥστε ἐξαποστεῖλαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου

Pán povedal Mojžišovi: „Čoskoro uvidíš, čo urobím s faraónom: pod silnou rukou ich totiž prepustí a pod zdvihnutým ramenom ich vyženie zo svojej krajiny.“ Boh prehovoril k Mojžišovi a povedal mu: „Ja (som) Pán. Zjavil som sa Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi ako ich Boh, ale moje meno „Pán“ som im nevyjavil. Ustanovil som svoju zmluvu s nimi tak, že im dám krajinu Chananejčanov, krajinu, do ktorej sa prisťahovali a v ktorej aj bývali ako prisťahovalci. A ja som vypočul stonanie synov Izraela, ktorých zotročujú Egypťania a spomenul som si na zmluvu s vami. Choď a povedz synom Izraela: „Ja (som) Pán a vyvediem vás spod nadvlády Egypťanov, vyslobodím vás z otroctva a vykúpim vás zdvihnutým ramenom a veľkým súdom.

Vezmem si vás za svoj ľud a budem vaším Bohom a spoznáte, že ja (som) Pán, váš Boh, ktorý vás vyviedol z egyptského útľaku. Vovediem vás do krajiny, ktorú som vystretím svojej ruky (sľúbil) dať Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi a dám vám ju za podiel. Ja (som) Pán.“ Mojžiš takto prehovoril k synom Izraela, ale (oni) Mojžiša neposlúchli pre malomyselnosť a pre ťažké práce. Pán povedal Mojžišovi: „Predstúp pred faraóna, kráľa Egypta, a povedz (mu), aby prepustil synov Izraela zo svojej krajiny.“ No Mojžiš povedal Pánovi: „Hľa, synovia Izraela ma neposlúchli – akože by ma poslúchol faraón? Veď ja nie som výrečný.“ Pán prehovoril k Mojžišovi a Áronovi a nariadil im (ísť) k faraónovi, kráľovi Egypta, aby prepustil synov Izraela z krajiny Egypt.

И сказал Господь Моисею: теперь увидишь ты, что Я сделаю с фараоном: по действию руки крепкой он отпустит их; по действию руки крепкой даже выгонит их из земли своей. И говорил Бог Моисею, и сказал ему: Я Господь. Являлся Я Аврааму, Исааку и Иакову с именем: Бог Вемогуший; а с именем Моим: Господь не открылся им. И Я поставил завет Мой с ними, чтобы дать им землю Ханаанскую, землю странствования их, в которой они станствовали. И Я услышал стенание сынов Израилевых о том, что Египтяне держат их в рабстве, и вспомнил завет Мой. И так скажи сынам Израилевым: Я Господь и выведу вас из-под ига Египтян, и избавлю вас от рабства их, и спасу вас мышцею простертою и судами великими. И приму вас Себе в народ и буду вам Богом, и вы узнаете, что Я Господь, Бог ваш, изведший вас (из земли Египетской) из-под ига Египетского.

И введу вас в ту землю, о которой Я, подняв руку Мою, клялся дать ее Аврааму, Исааку и Иакову, и дам вам ее в наследие. Я Господь. Моисей пересказал это сынам Израилевым; но они не послушали Моисея по малодушию и тяжести работ. И сказал Господь Моисею, говоря: Войди, скажи фараону, царю Египетскому, чтобы он отпустил сынов Израилевых из земли своей. И сказал Моисей пред Господом, говоря: вот, сыны Израилевы не слушают меня; как же послушает меня фараон? А я не словесен. И говорил Господь Моисею и Аарону, и давал им повеления к сынам Израилевым и к фараону, царю Египетскому, чтобы вывести сынов Израилевых из земли Египетской.

ע תה תראה אשר אעשה לפרעה כי ב יד ה ז קה ושלחם וב יד ה ז קה י נרשם מארצו ס 61 ת.
ויאמר יה זה אל-משה

וידבר אלהים אל-משה ויאמר א ליו אני יה זה 62 ת.

וא רא אל-אב ר הם אלייז חק ואל-יעקב באל ש די ושמי יה זה לא נודעתי להם 63 ת.

ונם הקמתי את-בריתי א תם לתת להם את-ארץ כ נען את ארץ מגריהם אשר נרו בה 64 ת.

ונם אני שמעתי את-נאקת בני יש ראל אשר מצרים מעבדים א תם ואזכר את-בריתי 65 ת.

מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעב ד תם ו גאלתי אתכם בזרוע נטו יה ובש פטים גדלים 66 ת.
לכן אמר לבני-יש ראל אני יה זה והוצאתי אתכם

ו הייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני יה זה ואלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצ רים 67 ת.
ו לקחתי אתכם לי לאעם

אֶת־יָדַי לַתַּת אֶת־הָאָבֶר הֵם לִי־חַק וְלִי־עֶקֶב וְנִתְּתִי אֶת־לִבִּי מִן־רֹשׁ אֲנִי יְהוָה 68 ת.
וְהִבַּחְתִּי אֲתָכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַחַתִּי

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֶּן־אֶלְבִּנִי יֵשׁ רָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֶּדֶר רוּחַ וּמִעֵבֶר דֶּה קִשָּׁה 69 ת.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר 610 ת.

בֹּא דַבֵּר אֶל־פְּרָעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת־בְּנֵי־יֵשׁ רָאֵל מֵאֶרְצוֹ 611 ת.

פָּנֵי יְהוָה וְהוּא לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יֵשׁ רָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךְ יֵשׁ מַעֲנֵי פְרָעָה וְאֲנִי עֶרְלָשׁ פִּי תִים 612 ת.
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִ

הֶרֶן וַיִּצְוֶם אֶל־בְּנֵי יֵשׁ רָאֵל וְאֶל־פְּרָעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם מִן־רֹשׁ אֲתָבְנִי־יֵשׁ רָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם 613 ת.
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־

PÁN povedal Mojžišovi: „Teraz uvidíš, čo urobím faraónovi! Pod mocnou rukou ich totiž prepustíš a pod mocnou rukou ich vyženie zo svojej krajiny.“ Boh prehovoril k Mojžišovi a povedal mu: „Ja som PÁN. Zjavil som sa Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi ako Boh všemohúci, ale pod mojím menom PÁN som sa im nedal spoznať. Ustanovil som s nimi tiež svoju zmluvu, že im dám kanaánsku krajinu, krajinu ich pobytu, v ktorej bývali ako cudzinci. A ja som tiež počul stonanie synov Izraela, ktorých zotročujú Egypťania a spomenul som si na svoju zmluvu. Preto povedz synom Izraela: „Ja som PÁN. Vyvediem vás spod egyptskej lopoty, zachránim vás od ich otroctva a vykúpim vás vystretým ramenom a veľkými súdmi. Vezmem si vás za (svoj) ľud a budem vám Bohom a spoznáte, že ja som PÁN, váš Boh, ktorý vás vyvedie spod egyptskej lopoty.

Vovediem vás do krajiny, pre ktorú som zdvihol svoju ruku, že ju dám Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi a dám ju vám do vlastníctva. Ja som PÁN.“ Mojžiš takto prehovoril k synom Izraela, no (oni) Mojžiša nepočúvali pre malomyselnosť a pre ťažkú prácu. PÁN prehovoril k Mojžišovi: „Choď, povedz faraónovi, egyptskému kráľovi, aby prepustil synov Izraela zo svojej krajiny!“ No Mojžiš prehovoril pred PÁNOM: „Ak ma nevypočuli synovia Izraela, ako ma môže vypočuť faraón? Som (predsa muž) neobratných perí!“ PÁN prehovoril k Mojžišovi a Áronovi a dal im príkazy pre synova Izraela a pre faraóna, egyptského kráľa, aby vyviedol synov Izraela z egyptskej krajiny.

A Hospodin řekl Mošemu: „Nyní uvidíš, co učiním faraonovi, protože pod hrozbou pevné ruky je propustí a pod hrozbou pevné ruky je vyžene ze své země!“ Bůh mluvil k Mošemu a řekl mu: „Já jsem Hospodin. Avrahamovi, Jicchakovi a Jaakovovi jsem se zjevoval jako Bůh Šada a svým jménem Hospodin jsem se jim nedal poznat. Také jsem s nimi uzavřel svou smlouvu, že je dám zemi Kenaán, zemi jejich pobytu, v níž jen přebývali. A když jsem slyšel nářek synů Jisraele, jež Micrijci zotročují, byl jsem pamětliv své smlouvy. Řekni proto synům Jisraele: Já, Hospodin, vás vyvedu z micrijského jářma, zachráním vás z jejich zotročení a vykoupím vás nataženou paží a velkými soudy! Vezmu si vás za lid a budu vám Bohem, tak poznáte, že Hospodin, váš Bůh, jenž vás vyvádí z micrijského jářma, jsem já!“

A přivedu vás do té země, již jsem přísahal dát Avrahamovi, Jicchakovi a Jaakovovi, a já, Hospodin vám ji dám do dědičství!“ Když to však Moše říkal synům Jisraele, pro malodušnost a těžkou službu Mošeho neposlouchali. Hospodin promluvil k Mošemu: „Pojď, mluv k faraonovi, králi Micrajim, ať propustí syny Jisraele ze své země!“ Moše však mluvil před tváří Hospodina: „Jestliže mne neposlouchají synové Jisraele, jak mi poskytne sluchu faraon, navíc jsem muž neobřezaných rtů!“ A Hospodin mluvil k Mošemu a k Aharonovi a přikázal je synům Jisraele a faraonovi, králi Micrajim, aby vyvedli syny Jisraele ze země Micrajim.

6, 1-12. Hospodin najprv milosrdne odpovedá Mojžišovi a ubezpečuje ho, že faraón nechá ľud odísť, pretože ho k tomu donúti svojou mocnou rukou. Následne pripomenul Mojžišovi, že sa dal praotcom spoznať ako El-Šaddaj alebo Boh Všemohúci, a nie ako Hospodin, t.j. osobný Boh, ktorý dodržiava zmluvu. Podstatná je skutočnosť, že Hospodin sa teraz zjaví novým spôsobom, t. j. v novej sile – moci pri vyslobodení svojho ľudu. Ustanovil zmluvu a chystal sa ju naplniť tým, že vyslobodí Izraelitov z Egypta a dovedie ich do zaslúbenej zeme. Všimnime si sedem prípadov budúceho času v prvej osobe singuláru vo veršoch 6-8. Meno „Hospodin“ bolo použité už skôr, ale teraz má nový význam. Všimnime si 25 osobných zámen, ktoré Boh používa vo veršoch 1-12. Zdôrazňuje, čo urobil, čo robí a čo ešte chce vykonať. Zdá sa, že Mojžiš z toho nič nepochopil, pretože sa ešte príliš zaoberal vlastnou nespôsobilosťou. Keď dostal uistenie, skutočne počúvol Hospodinovo slovo (kap.7). „Neobratné slová“ vo veršoch 12 a 30 opisujú váhavú, neistú reč. Mojžiš sa nepovažoval za vychýreného rečníka (Macdonald 2017, s. 76).

6, 1. Silná ruka, **mocná ruka** značí Božiu všemohúcnosť, ktorá sa prejaví na faraónovi a jeho ľude, keď Boh zázračným spôsobom zakročí v prospech svojho ľudu.

Teraz uvidíš

Rabínsky komentár: Slovo **teraz** je v texte zdanlivo nadbytočné, no keďže podľa rabínskeho učenia nijaké slovo v Tóre nie je navyše, aj ono má istotne svoj hlbší význam. Vysvetliť sa ho usilovali v Talmude (Sanhedrin 111a) aj rabíni v mi-draši (ExRb 5, 23) a takto ho zhrnul Raši: „PÁN hovorí Mojžišovi: „Zapochyboval si o mojom konaní – na rozdiel od Abraháma, ktorému som povedal: *V Izákovi bude nazvané potomstvo podľa teba* (1Mjž 21, 12) a neskôr som mu povedal: *Obe-tuj ho ako celopal*“ (1Mjž 22), a on napriek tomu nezapochyboval. Preto **teraz uvidíš** s výnimkou toho, čo by si rád videl v budúcnosti. To, čo sa stane faraónovi uvidíš, ale to, čo sa stane kráľom siedmich kanaánskych národov, keď do krajiny privediem Izrael, neuvidíš“ (Raši. In: Herczeg 2003, s. 50-51).

Rabínsky komentár: Viacerí rabíni sa zhodujú v tom, že **mocná ruka** v tomto prípade nepatrí faraónovi, ale Bohu, ktorý zasiahne egyptského kráľa a on v dôsledku toho **pod mocnou rukou** (Boha) *prepustí* Izrael. Ľud vyženie proti jeho vôli, pretože nebudú mať dosť času pripraviť sa na cestu, ako je napísané: *A Egypt súril ľud urýchliť ich prepustenie z krajiny* (12, 33) (Raši. In: Herczeg 2003, s. 51).

6, 2-8. V týchto veršoch Pán pouča Mojžiša o tom, ako bude môcť znova prebudieť skleslú dôveru Izraelitov. Boh sa zjavoval za časov patriarchov ako Všemohúci (El Šaddaj – 1Mjž 17, 1; 35, 11), ale nezjavil sa im pod menom Pán, Jahve. Toto meno zjavuje teraz Mojžišovi a žiada, aby ho vyvolený národ poznal a vzýval pod týmto menom. Odteraz aj svätopisec bude robiť rozdiel medzi slovami Boh a Pán. Pomenovanie Boh bude používať vtedy, keď bude hovoriť o Bohu vo vzťahu k celému svetu; meno Jahve zasa, keď pôjde o vzťah Boha k Izraelitom. Jahve - Pán je teda osobné meno, ktorým sa pravý a jediný Boh zjavuje a prezrádza v izraelskom národe, keď sa Izraela ujíma ako svojho majetku. Boh pod menom El Šaddaj dával patriarchom prísľuby, teraz ten istý Boh, pod menom Pán, ich ide splniť (Študijná Biblia 2015, s. 103-104; *Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie*. 2004, s. 84; *Sväté písmo Starého a Nového zákona*. 1996, s. 136).

Lopuchin (1904-1907, s. 291) poukazuje na to, že nevyhnutnosť oslobodenia je podmienená Božími prísľubeniami. Jahve, ktorý sa teraz zjavil Mojžišovi je tým istým Bohom ako El – Šaddaj (Všemohúci), ktorého poznali patriarchovia. Od čias Mojžiša sa začínajú prísľubená naplňovať. Potomstvo patriarchov sa stalo veľkým národom a pripravuje sa na samostatný politický život pod Božím usmernením.

Niektorí meno Všemohúci – El Šaddaj vidia ako meno používané kedysi aj medzi pohanmi. Koreň mena „šdd“ alebo „šad“ v ugaritských textoch označuje žriedlo pokrmu (Ž 22, 10) a v kanaánskom jazyku „šd“ (hebr. „sadeh“ – pole

alebo Boh poľa. Iná etymológia sa viaže na akkadské „šadu“ – Boh z hory (Lemansky 2009, s. 195).

6, 2. **Ja som PÁN.** Dochovaná epigrafika okolitých národov ukazuje, že pri výrokoch typu *Ja som NN* ide o formu kráľovskej proklamácie, doloženú na viacerých kráľovských nápisoch okolitých národov: stéla moabského kráľa Měšu, nápis Jehawmilka, kráľa Bybla, nápis kráľa Kilamuwa, vládnuceho v Jdj, atď. Podobné príklady nájdeme aj na egyptských a asýrskych nápisoch. V súvislosti s egyptským kráľom sa táto rétorika objavuje aj vo výroku: Faraón opäť hovoril Jozefovi: „*Ja som faraón, ale bez teba nikto v celej egyptskej krajine nezdvihne ani svoju ruku, ani nohu!*“ (1Mjž 41, 44). V našom texte sa teda sám PÁN predstavuje ako kráľ, ktorý sa chce postarať o osud svojho národa.

Rabínsky komentár: Boh vyčíta Mojžišovi, že hovoril tak ostro, keď povedal: Pane, prečo si dopustil zlo na tento ľud? (5, 22) (ExRb 6, 1). Vyhlásením **ja som PÁN** chce Boh povedať, že je verný a odmení tých, čo kráčajú pred jeho tvárou. Mojžiša neposlal nadarmo, ale skôr preto, aby naplnil slová, ktoré PÁN povedal praotcom. Božie vyhlásenie *ja som PÁN* sa interpretuje aj na iných miestach Písma podobne; v súvislosti s trestom v zmysle „som verný a odplatím“ (3Mjž 19, 12) a v súvislosti so splnením prikázania v zmysle „som verný a odmením“ (3Mjž 22, 31) (Raši. In: Herczeg 2003, s. 54). Z hebrejských písmen mena PÁN možno napísať slovesá *bol, je a bude* a tak meno PÁN hovorí o nekonečnosti Boha. PÁN je nekonečný a netlačí ho čas, preto môže odmeniť alebo potrestať vtedy, keď sám chce. Meno PÁN hovorí, že Boh verne vykonáva trest i odmenu (Gur Arie. In: Herczeg 2003, s. 54).

6, 3. **Svoje meno Hospodin som im však nedal poznať.** Toto nutne neznamená, že patriarchovia vôbec nevedeli o mene Jahve (Hospodin), ale naznačuje sa tu, že nechápali celý dosah tohto mena ako Toho, ktorý vykúpi ľud. Toto mohli pochopiť len Izraeliti, ktorí zažijú exodus a ich potomkovia. **Nedal sa im poznať.** Tento skúsenostný význam slovesa „poznať“ sa tiež používa na opakovanie v celom rozprávaní o ranách (7, 7, 17; 8, 6.18; 9, 14.29; 10, 2; 11, 7) a v spojení s exodom samotným (14, 4.18; 16, 6.8.12; 18, 11).

Patristický komentár: Justín považuje tento verš za jeden z textov SZ, ktoré sa vzťahujú na preexistujúceho Christa (BA 2, 111). Podobne Euzébius píše, že Boh sa nezjavuje ľudu sám, ale ukazuje sa prostredníctvom svojho Syna (Euzébius Cézarejský², Demonstratio evanjlica 5, 13, 240: GCS 23, 236-237). Diod-

² Zjavenie Otca v Synovi vysvetľuje Euzébius Cezarejský takto: „LXX hovoria: „Zjavil sa Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi, pretože bol ich Bohom a Akila udáva, že „Abrahám, Izák a Jakub videli mocného Boha“. Tu sa jasne poukazuje na to, že nie on sám, nad všetkými Boh, jediný existujúci sa zjavil sám od seba – nie tak, ako sa zjavil Mojžišovi a otcom v podobe anjela alebo pichľavého kríka, alebo ohňa. Rozpráva sa o Bohu mocnom – silnom, ktorý sa

or z Tarzu udáva prvé písmená slov posvätného tetragramu. Toto meno podľa neho odlišuje Boha od modiel, preto nebolo zjavené patriarchom. Zjavenie bolo vyhradené pre časy, keď pohania nazývali samých démonov bohmi a pánmi (Diodor z Tarzu, fr. 64: Deconick). Kasiodor pridáva, že posvätnosť tetragramu vyjadruje Božiu veľkosť, ktorú nijaká ľudská reč nemôže opísať alebo definovať (Kasiodor³, *Expositio psalmodum* 49, 1: CCL 97, 441).

Rabínsky komentár: Jednotlivé Božie mená vyjadrujú rozličné spôsoby, akými sa Boh zjavuje patriarchom a Mojžišovi (Scherman a kol., 2004, s. 318). Meno **všemohúci** naznačuje, že Boh dal patriarchom prísľuby a vo všetkých im povedal: „**Ja som Boh všemohúci**“ (Raši. In: Herczeg 2003, s. 54). Raši v komentári k 6, 4 uvádza citáty, ktoré sa v tejto súvislosti viažu na Abraháma (1Mjž 17, 1.8), Izáka (1Mjž 26, 3) a Jakuba (1Mjž 35, 11-12). Ramban za menom **všemohúci** vidí **Boha**, keď koná zázraky, ktoré priamo neprotirečia prírodným zákonom. Tak totiž Boha vnímali patriarchovia, keď ich v čase hladu ubezpečil o prežití, keď im dal víťazstvo nad silnejšími nepriateľmi alebo úspech pri získavaní materiálneho bohatstva. Mojžiš mal však čoskoro vidieť omnoho väčšie Božie skutky, ktoré zatienili čokoľvek z toho, čo zažili patriarchovia (Ramban. In: Scherman a kol., 2004, s. 319).

Pod mojím menom PÁN som sa im nedal poznať

Rabínsky komentár: Na jednej strane Boh hovorí, že patriarchom sa **nedal poznať pod** svojím menom PÁN, no na druhej strane povedal Abrahámovi: *Ja som PÁN* (1Mjž 15, 7). Komentátori hľadali rôzne vysvetlenie. Raši zdôrazňuje, že v tomto verši nie je napísané: **nedal som im poznať**, ale: **nedal som sa im poznať**.

zvestuje cez Syna a tak otcovia videli Otca, o čom sa píše v Evanjelii. *Kto mňa videl, videl Otca* (Jn 14, 9). Pretože v ňom a prostredníctvom neho spoznávali Otca. To všetko sa uskutočnilo, keď sa Spasiteľ zjavil a bol viditeľný v obraze človeka. Tým, ktorí milujú Boha, dal do zálohy jeho budúci príchod (na konci sveta) a spasenie pre všetkých (2 Kor 1, 22 5, 5; Ef. 1, 14), ktoré prichádza vďaka Bohu... On sa rozhodne trestať bezbožných Egypťanov. Vtedy ich netrestal ako Boh mocný, len v podobe anjela, služobníka pomsty... Pretože sa hovorí, že trnitý ker označuje divoké, kruté a nemilosrdné egyptské jarmo a oheň – následnú kárajúcu moc (Кесарийский, Е., Доказательство в пользу Евангелия. TLG 2018.005, 5.13.51-7.10. *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков, Ветхий Завет III. Книги Исход, Левит, Числа, Второзаконие. Герменевтика* 2010, s. 47).

³ Kasiodor hovorí o tajomstve mena toto: „Boh bohov je Pán Christos. On spolu so svojím Otcom a Duchom sv. sa skutočne nazýva Bohombohov, hoci toto meno nie je veľmi vhodné na pomenovanie Boha. Avšak ľudským jazykom nie je možné vyjadriť Jeho veľkosť... V knihe Exodus je povedané: „Moje meno je Adonaj“ a tom som im nezjavil, aby vedeli, že moje meno je tajomné. Dokonca aj pre jeho vyvolených služobníkov je Jeho meno neznáme. On sa prihovráľ cez prorokov, apoštolov a cez Seba Samého“ (Касаиодор: Изъяснение Псалмов 49. CCL 97, 441. *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков, Ветхий Завет III. Книги Исход, Левит, Числа, Второзаконие. Герменевтика* 2010, s. 47).

Patriarchovia totiž nepoznali Božiu pravdivosť (pravdovravnosť), pre ktorú je nazvaný **PÁN**, t. j. ten, kto je verný svojmu slovu. Dal im totiž prísľuby, ale ešte ich nenaplnil (Raši. In: Herczeg 2003, s. 54-55). Boh sa dal **poznať** Mojžišovi v zjavení najvyššieho stupňa **pod menom PÁN**, a Mojžiš predsa zapochyboval o Božom konaní. V porovnaní s ním si patriarchovia zachovali pevnú vieru aj napriek tomu, že Boh sa im zjavil iba pod svojím menom Boh všemohúci. Toto meno (v ktorom je obsiahnuté slovo *dost, stačí*) hovorí, že Boh vymedzuje prírode hranicu formou prírodných zákonov a ľuďom určuje aj úspech, z akého sa môžu tešiť, aj množstvo utrpenia, ktoré musia znášať (Scherman a kol., 2004, s. 318-319).

6, 5. A ja som tiež

Rabínsky komentár: Verše 4 a 5 sa začínajú slovom **tiež**. Práve tak, ako Boh ustanovil s praotcami zmluvu (6, 4) je na ňom, aby ju **tiež** plnil. Preto v. *dalej* hovorí: *Počul som stonanie synov Izraela, ktorých zotročujú Egypťania a spomenul som si na svoju zmluvu*, pretože v zmluve medzi rozpolenými zvieratami PÁN povedal Abrahámovi: *Národ, ktorému bude slúžiť, ja budem súdiť* (1Mjž 15, 14) (Raši. In: Herczeg 2003, s. 56).

6, 6-7. Vyvediem vás... zachránim vás... vykúpim vás...Vezmem si vás...

Rabínsky komentár: Verše 6 a 7 obsahujú štyri rôzne výrazy, ktoré vyjadrujú štyri postupné fázy vykúpenia. Z nich vychádza rabínska požiadavka štyroch pohárov vína pri veľkonočnej večeri (pesachovom sederi). Podľa rabína Bachju sú to tieto štyri pojmy a fázy: a/ **vyvediem vás**, t. j. Boh vymaní Izraelitov z otroctvo ešte skôr, než dostanú povolenie odísť z Egypta; b/ **zachránim vás**, t. j. poddanstvo sa formálne skončí a Boh vyvedie ľud z Egypta; c/ **vykúpim vás** je narážkou na rozdelenie mora, keď Boh vystretým ramenom a veľkými súdmi navždy zlomil moc Egypťanov; d/ **vezmem si vás**, t.j. Boh si **vzal** Izrael za svoj ľud, keď mu na vrchu Sinaj dal Tóru. Bolo to vyvrcholenie, účel celého exodu (Scherman a kol., 2004, s. 319-320).

6, 6. **Ja vás vyvediem... vyslobodím vás... vykúpim vás.** Tieto slová zdôrazňujú pravý význam mena Jahve – Hospodin – ktorý je Vykupiteľ svojho ľudu. **Vystreté rameno.** Používa sa obrazne a znamená preukázanie Božej moci vo vykúpení svojho ľudu (5Mjž 4, 34; 5, 15; Iz 51, 9-11). **Tvrdé tresty.** Pozri 7, 4. Božie konanie zahŕňa vykúpenie (Izraela) a súd (proti Egyptu).

Rabi Chanoch z Alexandrie povedal, že vyhnanstvo Izraela spočívalo vlastne v tom, že si naň zvykli a naučili sa ho znášať. Takýto ľud mohol byť zachránený už len zázrakom (Buber. In: Linden 2015, s. 202).

Rabínsky komentár: Preto, t. j. na základe predchádzajúcej prísahy (Raši. In: Herczeg 2003, s. 56). Ako dodáva Gur Arie, Raši totiž v komentári k 4Mjž 20, 12 vysvetľuje, že slovo **preto** naznačuje prísahu (Gr Arie. In: Herczeg 2003,

s. 56). Mojžiš má ubezpečiť Izraelitov slovami **ja som PÁN**, t.j. môžu dôverovať Bohu, že svoj sľub dodrží (Raši. In: Herczeg 2003, s. 56).

6, 7-8. Zvratom: „**Vezmem si vás za svoj ľud a budem vaším Bohom**“. Boh vyjadruje nový vzťah medzi sebou a svojím ľudom. Je to typický zvrat na vyjadrenie Božieho vyvolenia a zmluvy. Slová, ktoré si predzvestou zmluvy na hore Sinaj (19, 5-6; Jer 31, 33 a Zach 8, 8).

Hospodinov jedinečný vzťah k Izraelu je vyjadrený podobným termínom, aký sa používa pri uzatváraní manželstva. „Vezmem si vás za ľud“ – zobrať si za manželku. Tu sú korene podobenstva z oblasti vzťahu medzi manželmi, ktorým proroci vyjadrujú vzťah Hospodina k Izraelu (Oz 2, 21) a apoštoli vzťah Christa k Cirkvi (Ef 5, 32). Hospodin rozpráva o svojom ľude slovami, z ktorých vyplýva nielen jeho zvrchovaná moc a stála vernosť, ale aj bezvýhradná láska. Nič z toho však Izraeliti nie sú schopní pochopiť. Tak dokáže zatvrdiť ľudské srdce a zatemniť ľudskú myseľ útlak a nedostatok slobody. V tejto situácii len Hospodin môže vytvoriť priestor pre svoje slová a otvoriť uši a srdce svojmu ľudu (Výklady ke Starému zákonu I. Zákon, s. 223).

Vyvedie... privediem. Vykúpenie znamená nielen oslobodenie z otroctva a utrpenia, ale aj vykúpenie k slobode a radosti.

6, 9. **Rabínsky komentár:** Komentáre sa rôznia. Raši (in: Herczeg 2003, s. 57) zastáva výklad blízky doslovnému zmyslu, že Izraeliti neprijali Mojžišovu útechu blížiaceho sa vykúpenia. Podľa Leket Bahir totiž Mojžiš neprikazoval Izraelitom nič urobiť, preto slovo **nepočúvli** nemožno chápať ako „neposlúchli“, „nepočuli“ alebo „neporozumeli“, ale iba vo význame „neprijali útechu“ (Herczeg 2003, s. 57). Podľa iných Izraeliti **nepočúvli** Mojžišove uistenia, no ich odmietavý postoj nebol dôsledkom nedostatočnej viery, ale fyzicky a emocionálne ťažkých pracovných podmienok. Mojžiš však obviňoval z ich zlyhania sám seba (6, 12) (Scherman a kol., 2004, s. 320). Sforno vníma neochotu Izraelitov počúvať ako vážnu chybu a pripisuje jej dramatické následky. Ľud totiž nevenoval Mojžišovmu posolstvu takú pozornosť, aby ich mohlo presvedčiť – tak ako Abraháma – nech veria Bohu (1Mjž 15, 6). Preto stratili výsadu vstupu do Zaslúbenej krajiny a prísľub z v. 8 sa splnil až na ich deťoch. Dôvodom zlyhania ľudu bola **malomyseľnosť**, dosl. *nedostatok ducha*, ale ako hovorí koniec v., nebyť *ťažkej práce*, boli by Mojžiša počúvali (Scherman a kol., 2004, s. 320-321). Raši pri slove **malomyseľnosť** vysvetľuje, že ide dosl. o *krátkosť dychu*. Každý človek totiž pod náporom stresu ledva dýcha, nemôže sa zhlboka nadýchnuť a chýba mu vietor „do plachiet“ (Raši. In: Herczeg 2003, s. 57). Podľa ďalších rabínov **malomyseľnosť** Izraelitov nebola dôvodom, že neprijali **Mojžišovu** útechu. Malomyseľnosť skôr vyjadrovala stav ich mysle a v ťažkostiach opustili nádej na vykúpenie (Mizrachi a Siftei Chachamim. In: Herczeg 2003, s. 57).

6, 12. „**Nie som výrečný**“ doslova: „mám neobrezané pery“.

Rabínsky komentár: Mojžiš si myslel, že Izraeliti mu prestali dôverovať preto, lebo jeho predchádzajúca návšteva u faraóna im len prihoršila. Bol presvedčený, že by bolo bláznovstvom ísť prehovárať faraóna, ktorý si s ľudom robil, čo sa mu zachcelo a nemal nijaký dôvod brať Mojžiša vážne (Sforno. In: Scherman a kol., 2004, s. 321). Táto otázka je jednou desiatich argumentácií *qalwachomer*⁴ (Heriban 1998, s. 870) v Tóre (Raši. In: Herczeg 2003, s. 60). Ak totiž Mojžiša **nevypočuje** ľud, pre ktorý je jeho posolstvo blahodarné, tým skôr ho nemôže vypočuť faraón, pre ktorého je jeho posolstvo skazonosné (Scherman a kol., 2004, s. 321).

Rabínsky komentár: Raši na základe šiestich príkladov z Tóry hovorí, že spojenie **neobratné pery** treba chápať ako „pery zablokované“. Na uvedených miestach totiž ide o isté zábrany, uzavretosť, upchatie alebo nepriechodnosť (Jer 6, 10 a 9, 25; Hab 2, 16; 3Mjž 19, 23) (Raši. In: Herczeg 2003, s. 59-60).

Patristický komentár: Origenes, ktorý často polemizuje so Židmi a ich tradíciami, vidí v strate slova (alogos) u Mojžiša alebo v strate rozumu ticho židovského ľudu. Porovnáva to aj s nemým Zachariášom. Židovský ľud je podľa Origena totiž neschopný zdôvodniť príkazy a proroctvá prorokov v zhode s Christovým príchodom (Origenes, Hom. Luc. 5, 3: SC 87, 138).

6, 13. **Mojžiš a Áron.** Genealógia vo vv. 14-25 poskytuje detaily pôvodu Mojžiša a Árona. V tomto zozname sú len prví traja Jakubovi synovia (Rúben, Šimeón a Lévi), keďže Mojžiš a Áron boli z tretieho kmeňa.

Rabínsky komentár: Mojžiš povedal, že má neobrezané pery (6, 12) a tak **PÁN prehovoril** aj k **Áronovi**, z ktorého sa stal Mojžišov hovorca a prostredník (Raši. In: Herczeg 2003, s. 60) (*Exodus, Komentáre k Starému zákonu* 2013, s. 170-174).

6, 14-27 **Rodokmeň.** Kto sú Mojžiš a Áron? Podľa rodokmeňa sú potomkami Jakuba po línii jeho syna Léviho. Uvedený zoznam pochádza z dlhšieho rodostromu v 4Mjž 26 (*Ilustrovaná príručka k Biblii* 2001).

Zoznam bibliografických odkazov

- AUGUSTÍN, S., 2005. *Boží štát*. II. zväzok. Trnava. ISBN 80-7162-571-X.
 BÁNDY, J., 2002. *Úvod do exegézy Starej zmluvy*. Bratislava. ISBN 80-223-1693-8.
 BÁNDY, J., 2003. *Teológia Starej Zmluvy*. Bratislava. ISBN 80-223-1793-4.
 BÁNDY, J., 2003. *Úvod do Starej zmluvy*. Bratislava. ISBN 80-223-1885-X.
 BÁNDY, J., 2006. *Dejiny Izraela*. Bratislava. ISBN 80-223-2139-7.
 BARDTKE, H., 1988. *Príběhy ze starověké Palestíny. Tradice archeologie dějin*. Vyšehrad.

⁴ Qalwachomer je logická argumentácia a fortiori (Heriban 1998, s. 175). Všetkých desať miest, kde sa toto pravidlo používa v Písme, uvádza midraš (ExRb 92, 7).

- BAUMANN, G., 2012. *Bible*. Praha. ISBN 978-80-247-3912-0.
- BENEŠ, J., 2019. *Dvanáctka. Uvedení do Malých proroků*. Praha. ISBN 978-80-7255-422-5.
- BENEŠ, J., 2017. *Jozue. Svatá slova v knize Jozue*. Praha. ISBN 978-80-7172-702-6.
- BENEŠ, J., 2015. *Kniha o Bohu soudci. Teologie knihy Daniel*. Praha. ISBN 978-80-7172-762-0.
- BENEŠ, J., 2012. *Směrnice a řády. Zákonník v Páté knize Mojžišově*. Praha. ISBN 978-80-7172-874-0.
- BER, V., 2009. *Vyprávění a právo v knize Exodus*. Jihlava. ISBN 978-80-86498-35-5.
- BIBLIA, 1990. *Vydala Slovenská evanjelická cirkev a. v. v ČSSR*. ISBN 0-564-03222-0.
- Библия – Книги Священного Писания Ветхого Завета на церковнославянском языке, 1993. Москва.
- Библия – Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. В русском переводе. Издание Московской патриархии, 1956. Москва.
- Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет II. Книга Бытия 12-50. Герменевтика 2004. ISBN 5-901 494-03-2.
- Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков, Ветхий Завет III. Книги Исход, Левит, Числа, Второзаконие. Герменевтика 2010. ISBN 978-5-901494-15-8.
- BIČ, M., 1986. *Ze světa Starého zákona I*. Praha.
- CAP, A., 2019. *Izagogika do Starého Zákona I*. Prešov. ISBN 978-80-555-2211-1.
- CAP, A., 2018. *Úvod do Starého Zákona II*. Prešov. ISBN 978-80-555-2077-3.
- CAP, A., 2018. *Biblická prahistória. (Biblicko-exegetický komentár na 1. – 11. kapitolu knihy Genezis)*. Prešov. ISBN 978-80-555-1982-1.
- ČAPEK, F., 2018. *Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele*. Vyšehrad. ISBN 978-80-7601-082-6.
- DAHLER, E., 1993. *Jeruzalém v dějinách spásy*. Kostelní Vydří. ISBN 80-85-527-28-6.
- DOUGLAS, J., 1996. *Nový biblický slovník*. Praha. ISBN 80-85495-65-1.
- DOUKHAN, J., 1996. *Túžba zeme. Štúdia prorockej knihy Daniel*. Martin. ISBN 80-88719-59-3.
- DUKA, D., 1992. *Úvod do Pisma Svatého Starého Zákona*. Praha. ISBN 80-901252-5-5.
- ДРОЗДОВ, Ф., 1867. *Толкование на Книгу Бытия*. Москва.
- DUBINOVÁ, T., 2008. *Ženy v Bibli, ženy dnes*. Praha. ISBN 978-80-86889-69-6.
- ЕГОРОВ, Г., 2004. *Священное Писание Ветхого Завета*. Москва.
- ЕГОРОВ, Г., 2016. *Священное Писание Ветхого Завета*. Москва. ISBN 978-5-7429-1053-4.
- Exodus, Komentáre k Starému zákonu*. 3. Zväzok, 2013. Trnava. ISBN 978-80-7141-766-8.
- FINKELSTEIN, I. a N. SILBERMAN, 2007. *Objevení Bible. Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. Vyšehrad. ISBN 978-80-7021-869-3.
- Genezis, 2008. Trnava. ISBN 978-80-7141-626-5.
- GENEZIS – *Starý zákon, překlad s výkladem*, 1968. Praha.
- HANUŠ, J. a J.VYBÍRAL, 2009. *Příběhy povolání a obrácení v biblických textech*. Brno. ISBN 978-80-7325-177-2.
- HELLER, J. a M. PRUDKÝ, 2007. *Obtížné oddíly knih Mojžišových*. 2. vydání. Kostelní Vydří. ISBN 978-80-7195-186-5.
- JANČOVIČ, J., 2002. *„Nech je svetlo!“ – Úvod a exegéza vybraných statí Pentateuchu*. Bratislava.
- JOHNSON, P., 1995. *Dějiny židovského národa*. Rozmluvy. ISBN 80-85336-31-6.
- KAŠNÝ, J., 2017. *Právo v hebrejské Bibli*. Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-910-0.
- KELLER, W., 2018. *A Biblia má predsa pravdu. Historická pravda podložená vedeckými dôkazmi*. Bratislava. ISBN 978-80-8172-036-9.
- KITTEL, R., 1937. *Biblia Hebraica*. Stuttgart.

- KUBÁČ, V., 2016. *Člověk před Boží tváří*. Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-754-0.
- KUZMIŠIN, P., 2018. *Bohovia starých Slovanov*. Bratislava. ISBN 978-80-8100-434-6.
- KÜNG, H., 2016. *Židovství*. Brno. ISBN 978-80-7485-110-0.
- LACH, S., 1962. *Księga Rodzaju*. T. 1.-11. Poznań.
- LEMANSKI, J., 2013. *Księga Rodzaju*. T. 1. č. 2. Czenstochowa. ISBN 978-83-7797-205-2.
- LEMANSKI, J., 2009. *Nowy komentarz Biblijny. Stary Testament*. Księga Wyjścia, T. III. Czes-tochowa. ISBN 978-83-7424-448-0.
- LINDEN, N., 2015. *Povídá se... podle Tóry*. Benešov. ISBN 978-80-88060-01-7.
- LINDEN, N., 2018. *Povídá se... o soudcích a kráľích*. Praha. ISBN 978-80-88060-14-7.
- ЛОПУХИН, А. *Толковая Библия*. Т. 1-3. Петербург 1904-1907.
- MACDONALD, W., 2017. *Biblický komentář ke Starému zákonu*. Brno. ISBN 978-80-906732-0-5.
- MIKLIK, J., 1936. *Biblická archeologie*. Praha.
- МЕНЬ, А., 2000. *Исагогика – Ветхий Завет*. Москва. ISBN 5-88869-032-5.
- МЕНЬ, А., 2002. *Как читать Библию I-II*. Калининград. ISBN 5-88869-029-5.
- MOONEY, F., 2008. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří. ISBN 978-80-7192-991-8.
- MUCHOVÁ, L., 2019. *Bible pro ty, kdo už nejsou děti*. Praha. ISBN 978-80-7553-555-9.
- NANDRASKY, K., 1994. *Dejiny biblického Izraela*. Bratislava.
- NANDRASKY, K., 1980. *Úvod do Starej a Novej zmluvy*. Bratislava.
- NANDRASKY, K., 1976. *Teológia Starej zmluvy*. Bratislava.
- NANDRASKY, K., 1961. *Dejiny Izraela*. Modra.
- NOVOTNÝ, A., 1956. *Biblický slovník*. Praha.
- Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie*, 2004. Trnava. ISBN 80-7141-447-6.
- PETER, M., 1959. *Wyklad Pisma Swietego Starego Testamentu*. Poznań.
- Pět svátečních svitků. Živá díla minulosti*, 1958. Praha.
- Sváté Písmo*, 1996. Trnava. ISBN 80-7162-152-8.
- Православная Энциклопедия Т. 1.*, 2000. Москва. ISBN 5-89572-006-4.
- PRUDKÝ, M., 2018. *Genesis I. 1, 1-6, 8*. Praha. ISBN 978-80-7545-047-0.
- Průvodce životem. I. Mojžišova (Genesis)*, 1998. Praha. ISBN 80-7130-059-4.
- ПУШКАРЬ, В., 2004. *Священнаябиблейская история*. Санкт-Петербург. ISBN 5-7444-1167-4.
- RAHLFS, A., 1935. *SEPTUAGINTA –LXX*. Stuttgart. ISBN 3438051214.
- RENDTORFF, R., 2015. *Hebrejská bible a dějiny*. Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-541-6.
- СНИГИРЕВ, Р., 2007. *Библейская археология*. Москва. ISBN 978-5-7789-0200-X.
- SCHULTZ, S., 1989. *Starý Zákon mluví*. Praha.
- STRUPPE, U. a W. KIRCHSCHLAGER, 2000. *Úvod do Starého a Nového zákona. Jak porozumět Bibli*. Vyšehrad. ISBN 80-7021-334-5.
- Sváté písmo Starého a Nového zákona*, 1996. Trnava. ISBN 80-7162-152-8.
- ŠALING, S. a kol., 2003. *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava. ISBN 80-89123-02-3.
- Študiijná Biblia*, 2015. Banská Bystrica. ISBN 978-80-8156-052-1.
- ЩЕДРОВИЦКИЙ, Д., 2003. *Введение в Ветхий Завет*. Москва. ISBN 5-901599-15-2.
- ТЕОДОРИТ, К., 1855. *Толкование на книгу Бытия*. Москва.
- The Orthodox study Bible*, 2008 by Athanasius of Orthodox Theology. USA. ISBN 978-0-7180-0359-3.
- TYDLITÁTOVÁ, V., 2010. *Symbolika hradeb a bran v hebrejské bibli*. Praha. ISBN 978-80-7387-305-9.
- ВАСИЛИАДИС, Н., 2003. *Библия и археология*. Св. – Троицкая Сергиева Лавра.
- ВЕНИАМИН, П., 2004. *Священная библиейская история, ч. 1-2*. Санкт-Петербург. ISBN 5-7444-1167-4.

- VESELÝ, J., 2001. *Mariánska zjavení z hlediska hermetismu*. Praha. ISBN 978-80-7439-036-4.
- Výklady ke Starému zákonu I. *Zákon*, 1991. Praha. ISBN 80-7017-408-0.
- WALTON, J., 2017. *Ztracený svět 1. Kapitoly První knihy Mojžíšovy v kontextu evolučních a kreationistických teorií. Starověká kosmologie a diskuze o vzniku světa. Pro poctivější četbu Bible*. Praha. ISBN 978-80-7255-396-9.
- WESTERMANN, C., 1972. *Tisíc let a jeden den*. Praha.
- CHIOLERIO, M., 1997. *Blaze tomu, kdo slyší tato slova. První setkání se Starým zákonem*. Paulínky. ISBN 80-86025-10-1.
- ZAMAROVSKÝ, V., 2018. *Velké příběhy Staroveku. Gilgameš. Sinuhet. Aeneas*. Bratislava. ISBN 978-80-8046-894-1.
- ZIOLKOWSKI, Z., 2001. *Nejtěžší stránky Biblie*. Kostelní Vydří. ISBN 80-7192-450-4.

prof. ThDr. Alexander Cap, CSc.

Katedra biblických nauk

Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove

e-mail: alexander.cap@unipo.sk

MEANDRY RODZINY

Andrzej Lipczyński

Abstrakt: Rodzina zazwyczaj rozumiana jest jako grupa społeczna kierująca się odwiecznymi prawami wynikającymi z norm społecznych przypisywanych mężczyźnie, kobiecie i dzieciom. Zaburzenie relacji, funkcji w rodzinie niesie za sobą wiele nieporozumień i wymiany się rolami. Panujący feminizm robi szkodę tradycyjnie zrozumianej rodzinie, jej funkcji prokreacyjnej i wychowawczej. Za dalece idącą anomalię należy traktować zamianę ról. Od początku mężczyźni i kobiecie przypisane są role, których zamiana niesie szkody. Feminizm godzi w odrębność płci. Walczy o coś, czego tak naprawdę nie można osiągnąć w sferze biologii i psychiki. Różnice należy zaakceptować a nie z nimi walczyć. Nie można zgodzić się z tym, że społeczne role mężczyzny i kobiety nie mają nic wspólnego z płcią biologiczną a jedynie z kulturą. Wszelkie wynaturzenia w pojmowaniu i działaniu kobiety i mężczyzny godzi w ich dobro, godzi w rodzinę. Związki partnerskie, gender, wolność seksualna godzi w najbardziej czułe aspekty człowieka.

Słowa kluczowe: rodzina, feminizm, gender, seksualizm

Abstract: The family is usually understood as a social group guided by the eternal rights resulting from the social norms ascribed to men, women and children. Disturbance of relations and functions in the family brings many misunderstandings and exchange of roles. The prevailing feminism is detrimental to the traditionally understood family, its procreative and educational functions. Switching roles should be considered a far-reaching anomaly. From the beginning, the male and the female are assigned roles, the replacement of which is harmful. Feminism undermines gender. He fights for something that can't really be achieved in the realms of biology and psyche. Differences should be accepted, not fought with. One cannot agree that the social roles of men and women have nothing to do with biological sex, but only with culture. All perversions in the understanding and action of a woman and a man are against their welfare, against their families. Partnerships, gender, sexual freedom attack the most sensitive aspects of a human being.

Key words: family, feminism, gender, sexuality

Proces odchodzenia społeczeństwa Europy od chrześcijaństwa ma swoje podłoże w przemianach nie tylko społecznych, ale także politycznych. Przemiany te mają swoje źródło w ubiegłym wieku w liberalizacji demokracji.

Podstawą życia społecznego, jego rozwoju zawsze stanowiła rodzina. Od pewnego czasu obserwuje się rodzinę jako „ofiara chwili”, znakomity obszar ataków, szczególnie przez organizacje, czy też poszczególne społecznie znaczące osoby, które można zakwalifikować do wyznawców ideologii *gender*.

Ideologia *gender* nie pojawiła się niespodziewanie ku zdziwieniu całego społeczeństwa. Zanim się pojawiła w całej okazałości, swoje narodziny zawdzięcza wyzwoleniu seksualnemu w latach sześćdziesiątych ubiegłego stulecia. W konsekwencji tego wyzwolenia pojawia się uwolnienie ludzi od odpowie-

działności. Oznacza to zmianę w relacjach kobieta-mężczyzna. Z tym wiąże się dewaluacja takich pojęć, jak: miłość, wierność, odpowiedzialność, małżeństwo.

Zbyt powszechna stało się zamiana tradycyjnego rozumienia małżeństwa na korzyść „związku” lub „partnerstwa”. Można określić to zjawisko jako kontrakt ludzi, jakaś umowę terminowa, umowę na wzajemne świadczenie sobie chociażby usług seksualnych. W literaturze (Tomas & Eriksen 2003) pojawia się już nawet określenie *hook-up* (podłączeniem) o krótkotrwałym okresie trwania, natomiast nieco dłuższe zaangażowanie określono *involvement* (Moraczewska 2003).

Przyglądając się tym zjawiskom można zauważyć, że małżeństwo przestało funkcjonować jako wspólnota w odpowiedzialności, a stało się stanem prawnym sankcjonującym ten związek. Celem dość istotnym jest korzyść seksualna między płciami lub w obrębie tej samej płci.

Rewolucja seksualna, której początek i rozkwit przypada na lata sześćdziesiąte XX wieku przyniosła nową grupę społeczną, mianowicie dzieci, których ojcowie są gdzie indziej, matki polecają swoim dzieciom zwracać się do nich po imieniu (Wojciechowski 2003). Znacznie gorszym w skutkach staje się zjawisko wymuszania na decydentach zalegalizowania pseudo małżeństwa jednopłciowego i możliwości adopcji i wychowania dzieci. Lansowanie Konsej'owskiej teorii dotyczącej seksu staje się szkodliwe. Ten herold rewolucji seksualnej twierdzi, że większość ludzi nie chce w seksie żadnych hamulców. Podążając za tym poglądem konsekwencją jest niechęć do małżeństwa, rodziny. Absolutnie zgodzić się nie można z jego poglądem dotyczącym pedofilii. Otóż stwierdził on, że trauma, jaką przeżywają dzieci doświadczane przez pedofila wynika z reakcji społeczeństwa, a nie z autentycznego dramatu dziecka (Treffler 2014).

Absolutnie niezrozumiałe były w 2014 roku poczynania Niemieckiej Rady Etyki, w której większością 14 do 9 głosów opowiedziało się za zniesieniem niesieniem kary za pedofilię. Nie szczęście nie dokonano takiego aktu. Niemcy nie byli w tych zamierzeniach odosobnieni, ponieważ w 1791 roku we Francji zniesiono karę za kazirodztwo (Treffler 2014).

Rewolucja seksualna z jaką mieliśmy i mamy do czynienia niesie ze sobą konsekwencje w postaci zaburzeń życia rodzinnego, a szczególnie w życiu dzieci. Nie tylko w Europie, ale także w Stanach Zjednoczonych Ameryki wzrastała liczba zaburzonych zachowań młodych mężczyzn. Kobiety samodzielnie wychowujące młodych chłopców pozbawiają wpływu na ich wychowanie mężczyzn.

Rodziny rozbite wpływają na pojawianie się pewnego zjawiska psychicznego, polegającego na pozbawieniu młodych ludzi nadziei na miłość, niezdolność

do uczuć wyższych. Edukacja seksualna zachęca nawet do zbyt wczesnego rozpoczęcia życia seksualnego, a systemy socjalne promują taki styl życia. W Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej zauważono, że zaistniała korelacja pomiędzy rozmiarami pomocy społecznej a liczbą urodzin poza małżeństwem (Bork 1996). Korelacja ta nie zmienia się mimo upływu czasu. To zjawisko społeczne pojawia się także w Europie.

Zapewne jednym z wielu czynników kryzysu rodziny jest radykalny feminizm, który w swojej ideologii zawiera pogardę dla macierzyństwa. Podstawą takiego zjawiska jest totalna pogarda i wrogość do mężczyzn. Ich ślady sięgają aż do tak zwanego grzechu pierworodnego. Jest nim męska supremacja. Narzucił światu nowe określenie *gender*, czyli płci kulturowej, która można zmienić w zależności o otoczenia społecznego i własnej woli. Nie chodzi tylko o zmianę kulturową płci, ale można też dokonać zmianę biologiczną (transseksualizm).

Równość jaka panowała między ludźmi w dziwny sposób została sprowadzona do absurdu. Zamiast zrównanej godności osoby, zarówno kobiety i mężczyzny mając jednocześnie do spełnienia określone przez biologię, kulturę i społeczeństwo naturę, doświadczamy utopię gwałcącą nie tylko naturę, ale także zdrowy rozsądek. Dowodem na to jest fakt, że dla spełnienia niemożliwych do spełnienia ról, pojawia się dowolna kombinacja przedstawicieli *genders* domagając się prawa, które w istocie mijają się z naturą. Domagają się wychowywania dzieci, których nie mogą posiadać ze względu na naturę.

Feministki w deklaracji *National Organization of Women USA* zawarły zapis „Nadszedł czas odzyskać kontrolę nad naszym życiem. Nadszedł czas wprowadzenia wolności reprodukcyjnej dla kobiet wszystkich klas, wieku i orientacji seksualnej.“ „*Nadszedł czas walki. Nie ma Pana Boga, nie ma pana, nie ma prawa.*”

Przedstawicielka klasycznego ruchu feministycznego Martha Nussbaum stwierdziła, „*Najbardziej okrutna dyskryminacja dotyka kobiety w rodzinie ... gdzie kobieta musi podjąć pracę za małe wynagrodzenie i o niskim statusie społecznym... szczególnie dotkliwie cierpią kobiety z powodu altruizmu rodziny ... Podejmując się zadań domowych, wspomagania pracy męża nie ma ona możliwości zadbania o siebie ze względu na zagrożenie separacją lub rozwodem* (Nussbaum 1992). Radykalne feministki nie podnoszą godności i znaczenia społecznego rodziny i małżeństwa. Feministyczne wyzwolenie rodziny opiera się na fałszywym przekonaniu, że aby zasłużyć sobie na miłość rodziców, dzieci muszą się upokorzyć przez władzę rodzicielską. Teoria ta trąca patologią rodziny. Zaczęto też używać gospodarstwo domowe zamiast rodziny (Platforma Działania Pekin 1995). Radykalne feministki zajęły stanowisko wobec chrześcijaństwa. Z tym między innymi wiąże się promowanie homoseksualizmu jako

walka z wykluczeniem oraz nauką tolerancji. Niewielka jednak mniejszość w sposób dość widoczny stara się narzucić większości heteroseksualnej przekonanie, że relacjach między płciami nie ma normy, że wszystkie zachowania seksualne są równoprawne i równowartościowe. W kulturze, w której rozdzielono seks od prokreacji, a nawet miłości, oraz w której zakwestionowano naturalne różnicę między płciami nie może wypracować żadnej etyki seksualnej poza hedonistyczną i nie może obronić przed zagładą (Scalia 2005).

Feministyczna teza, że małżeństwo było i jest niewolą kobiet nie wytrzymuje konfrontacji z prostą obserwacją. Nerozerwalność małżeństwa powstrzymywała mężczyzn od znajdowania sobie nowych partnerek, chroniąc kobiety. Coraz częściej mężczyźni podejmują zadania, które kiedyś należały do kobiety, to mimo to rodzina pozostaje dla feministek wrogiem ideologii feministycznej.

Można mieć zastrzeżenia do feminizmu, ale zasługą jest to, że przestały istnieć bariery i upośledzenia w niektórych wymiarach życia społecznego, chociaż do końca nie przestały istnieć bariery, w których upośledzenie jest wyraźne, a nawet stanowi pogwałcenie przyrodzonej godności i praw osoby ludzkiej. Można też wymienić szereg przykładów, które świadczą o urojonych elementach dyskryminacji kobiet.

Tak często używane słowa „równouprawnienie i równość” nie oznaczają „jednakowość”. Wręcz można stwierdzić, że równości między kobietą i mężczyzną nigdy nie będzie funkcjonalna, chociażby ze względu na budowę fizyczną. Kobieta i mężczyzna równe są jedynie pod względem przynależności do *homo sapiens*. Dlatego też, że ich skłonności, uzdolnienia czy zachowania są takie same jest kłamstwem (Moir & Jeesele 1998).

Badania neuropsychologiczne potwierdzają absolutnie nowe podejście do płci. Z badań tych wynika jednoznacznie, że przeciętny mężczyzna różni się od przeciętnej kobiety nie tylko fizycznie, ale także psychicznie. Ustalono na podstawie tych badań, że kobieta słyszy i widzi na ogół lepiej od mężczyzny, pod względem wrażliwości na dotyk różnice są wręcz szokujące. Okazało się, że najmniej wrażliwa kobieta wykazywała wyższy poziom reakcji na dotyk niż najbardziej wrażliwy mężczyzna. Różnice te zakodowane są genetycznie oraz wynikają z odmienności budowy mózgu i zasilania organizmu hormonami. Już niemowlęta wykazują istotne różnice w sposobie zachowania i reagowania na świat. Niemowlęta płci męskiej koncentrują się na rzeczach, żeńskie na osobach. Dziewczęta wcześniej uczą się mówić, chłopcy wykazują większe uzdolnienia matematyczne, dziewczynki językowe. Chłopcy bardziej interesują się funkcjonowaniem przedmiotów, dziewczynki bardziej rozbudowują zdolności społeczne. Te zdolności nie są uzależnione od wychowania. W prawidłowo funkcjonującej rodzinie rodzice uczą się wychowywać dzieci na dziewczynki

i chłopców obserwując ich zróżnicowane reakcje (Moir & Jessel 1998). Sposób rozwiązywania problemów – bardziej analityczny u mężczyzn, bardziej syntetyczny u kobiet – a także męskie i żeńskie zachowania seksualne są wynikiem różnic genetycznych, hormonalnych i anatomicznych. Zaburzenia seksualne mają naturalną bardziej psychofizyczną niż społeczną a wynikającą z odmienności wpływu genów i hormonów na funkcjonowanie ludzkiego organizmu i psychiki. Do klasycznej odpowiedzi feministek na różnice genetyczne i psychofizyczne kobiet i mężczyzn sformułowała Betty Freidan twierdząc, że nawet jeśli upośledzenie kobiet wynika z braku testosteronu, dążenie do równości jest koniecznością (Freidan 1977). Stwarzanie możliwości realizowania się poza domem w życiu zawodowym nie jest jedynym warunkiem równouprawnienia. Należy także podnieść prestiż pracy domowej i opieki nad dziećmi przyczyniając się do ich rozwoju.

Nie można podważyć faktu różnic między mężczyzną a kobietą, chociaż w niektórych sferach życia kobiety zdecydowanie górują nad mężczyznami, a w innych mężczyźni. Tak już jest i nie zmienimy tego faktu przez proste zaprzeczaniem. Można pokusić się do stwierdzenia, że radykalny feminizm opiera się w istocie na lekceważeniu, a może na pogardzie dla kobiecości. Kobieta przedstawiana jest jako istota schwytana w pułapkę seksualności, którą spostrzegają jako przejaw męskiej dominacji. Poza zewnętrzną obyczajowością istnieje wspólna cecha upośledzenia kobiet: przedmiotowe traktowanie. Same kobiety dopuszczają, aby były przedmiotowo traktowane. Cało kobiety traktowane jest jak towar w domach publicznych, pornografii czy nawet w reklamie. Nowym zjawiskiem jest *bady business*, czyli komercyjne traktowanie kobiecej zdolności rodzenia. Zawłaszczenie macierzyństwa przez rynek prokreacyjny zajęło miejsce dawnej formy podporządkowania kobiety w ramach małżeństwa, zwalczanego przez feminizm. Rola kobiety jako surogatki, to nic innego jak forma wyzysku. Dotyczy to także mężczyzn, którzy angażują się w dawców spermy. W tych momentach nie ma mowy o genealogii (Mazurkiewicz 2014).

Radykalny feminizm zażądał równości kobiet i mężczyzn na zasadach, które ignorują biologię i komplementarność ról społecznych. Można stwierdzić, że feministki walczą z własną kobiecością z macierzyństwem, wychowaniem dzieci lub Nawę z atrakcyjnością fizyczną. Jednocześnie można zauważyć, że pojawia się kryzys męskości. W dziedzinie nauki kobiety uzyskują znacznie lepsze wyniki niż mężczyźni. Mężczyźni w dziedzinach technicznych

Natura stworzyła mężczyznę i kobietę jako istoty zdecydowanie różne, do takiego stopnia, że trudno się porozumieć. Raczej trzeba poznać różnice niż z nimi walczyć. Różnicę płci tworzą wartość, z której nie można zrezygnować.

Rozkład tradycyjnej rodziny

Nie można zakwestionować, że cywilizacja ulega większym lub mniejszym zmianom, które uzależnione są nie tylko od postępu technicznego, nowych osiągnięć nauki, ale również od rozwoju społecznego, który między innymi zależy od postępu technologicznego. Tak zapewne było dawniej w historii cywilizacji.

Najbardziej niepokojące staje się zjawisko kwestionowania podstawowych, nawet odwiecznych i obowiązujących norm, chociażby norm, które regulują związek mężczyzny i kobiety jakim jest małżeństwo. W kulturze zachodniej można zauważyć bardzo ważny aspekt prawny, który poza tym, że stanowi sakrament w chrześcijaństwie, to jest również umową regulującą stosunek między kobietą i mężczyzną a także dziećmi. Umowa ta zawsze dotyczyło obojga płci. Laicyzacja Zachodu spowodowała, że małżeństwo straciło swoje sakramentalne i teologiczne znaczenie. Pogłębiająca się laicyzacja stworzyła warunki do tego, aby wraz z odrzuceniem prawa naturalnego, ugruntowaniem się utilitaryzmu prawnego otworzyła drogę do dowolnego interpretowania małżeństwa. Dotychczas rodzinę traktowano jako związek oparty na miłości mężczyzny i kobiety i tylko taki związek daje możliwości prokreacji.

Dzisiejsi postępowi europejscy lewicowcy pozostawili w swojej doktrynie politycznej jedynie indyferentyzm moralny, który można nazwać „lewicą seksualną”, tak bardzo nawiązującą do starożytnego Rzymu. To właśnie rozkład rodziny i spadek dzietności doprowadził do upadku Cesarstw Rzymskiego. Nie trzeba też być wybitnym specjalistą, aby zauważyć zmiany w podejściu do rodziny, szczególnie do zjawiska kryzysu rodziny. Rodzina stała się też jednym z ważnych tematów w Parlamencie Europejskim. Zamiast mówić wprost o kryzysie demograficznym, mówi się o zmianach demograficznych w obrębie Unii. Receptą na tę zmianę ma być zjawisko imigracji i przedłużony okres aktywności zawodowej. O przyczynach kryzysu w rodzinie się nie mówi. Statystyka potwierdza, że w Europie zawiera się coraz mniej małżeństw, a młodzi ludzie wybierają partnerstwo. W związku partnerskim pojawiają się dzieci. Co trzecie dziecko rodzi się w takim związku. Wzrasta też liczba rozwodów nie tylko w Europie Zachodniej, jak i w Polsce. Rośnie też liczba zgłaszanych aktów przemocy w rodzinie. Może to być też efektem większej świadomości prawnej i odwagi w obronie i ochronie.

Jednym z czynników rozkładających współczesne małżeństwa jest też obyczaj seksualny. W zaskakującym tempie rozwija się branża seksualna która dostarcza państwu dochody. Na przykład w Niemczech w 2005 roku branża seksualna dostarczyła państwu w ciągu roku 12-15 milionów euro. Zaskakujące

jest to, że media niemieckie działalność seksualną traktują jako obraz wyzwolenia się kobiet. Mimo jawnych szkód, jakie pansksualizm wywołuje w życiu młodego pokolenia całe zastępy „celebrytów” różnego rodzaju lansują promiskuityzm. Zjawisko „wolnej miłości” rozprzestrzeniło się pod nazwą „poliamoria.” Zjawisko to zdefiniowano jako praktykę, stan lub zdolność do utrzymywania więcej niż jednej relacji seksualnej za pełną wiedzą i zgodą wszystkich zaangażowanych partnerów. Poliamoria jest czymś podobnym do *swingu*, w którym podstawą związku jest monogamia oparta na przekonaniu, że stosunki seksualne z osobami innymi niż mąż, czy żona poprawiają relacje seksualne i emocjonalne między nimi. Dopuszczana jest wymiana partnerów, seksu grupowego. Najczęściej *swinging* uprawiany jest przez osoby wolne lub żyjące w luźnym lub zmiennym związku.

Pierwszym państwem w Europie, które zalegalizowało prawnie małżeństwa homoseksualne była Holandia w dniu 1 kwietnia 2001 roku. Później za Holandią uczyniła to Belgia i Hiszpania, a w 2005 roku Kanada. W demontażu rodziny najbardziej zaawansowana była Szwecja. Manifest partii socjalistycznej *Rodzina przyszłości* zapowiedział podjęcie wielkiej inżynierii społecznej na wielką skalę. Efektem tej wielkiej inżynierii rodziny miało być wyzwolenie dziecka z wychowania przez rodziców, a nawet było zachęcane do donoszenia na swoich rodziców w przypadku stosowania wobec nich przymusu. Małżeństwa homoseksualne zostały zalegalizowane 1 maja 2009 roku. Tak dalece poszło prawo, że pastor miał obowiązek udzielać „ślubu” parom homoseksualnym. Francja poszła za przykładem innych państw i 2013 roku odbył się pierwszy ślub osób tej samej płci. W czerwcu 2013 roku Sąd najwyższy USA orzekł, że małżeństwa homoseksualne mają przysługiwać te same prawa co tradycyjnym. Amerykanie nie mieli innego wyjścia, jak uznać małżeństwa homoseksualne za normę. Sąd Najwyższy zdecydował większością głosów 5:4 w orzeczeniu *Obergefell v. Hodges*, że prawo do „małżeństw homoseksualnych ma obowiązywać we wszystkich stanach. Parlament Europejski przyjął rezolucję uznającą prawo homoseksualistów do zawierania małżeństw za prawo obywatelskie i prawo człowieka. Fala aprobująca związki homoseksualne płynęła w innych krajach. W 2014 roku Estonia przyjęła ustawę o małżeństwach homoseksualnych. Grecki parlament w 2015 roku zalegalizował związki homoseksualne, ale Słowenia większością głosów odrzuciła projekt. Włochy też ogarnęła fala akceptacji za legalizacją związków homoseksualnych, która nastąpiła 31 stycznia 2016 roku. Niemiecki Bundestag zalegalizował małżeństwa homoseksualne w czerwcu 2017 roku. Niektóre państwa mimo nacisku środowisk LGBT nie zaakceptowały takim rozwiązaniem. Do tych państw należy między innymi Polska. Poza Polską brak akceptacji pojawiła się w takich krajach jak Rumunia,

Słowenia Chorwacja, Litwa, Łotwa, Słowacja i Węgry. W Polsce 85 % respondentów wypowiedziało się pozytywnie za definicją konstytucyjną małżeństwa. Jan Paweł II sprzeciwił się wobec decyzji Parlamentu Europejskiego. Przeciwno papierowi zostało nawet złożone zawiadomienie do prokuratury.

Dane statystyczne chociażby tylko z 2017 roku wskazują na to, że w Wielkiej Brytanii 18% małżeństw tej samej płci wychowywało dzieci, a wśród niezalegalizowanych związków homoseksualnych odsetek ten wynosi 15%, W Kanadzie 12% dzieci wychowywanych jest przez pary homoseksualne, w Austrii przez 15 % , w USA przez około 16% tych par. Można się jedynie spodziewać, że aktualnie liczby te są znacznie wyższe (Roszkowski 2019).

Nie tylko pary homoseksualne zawierając tak zwane małżeństwa i wychowujące dzieci, ale ideologia LGBT, pod tęczowym sztandarem jej zwolennicy sami nie wiedza co czynią. Efektem ideologii LGBT i gender są kuriozalne wynaturzenia wynikające z manipulacji znaczeniami słów. Kuriozalnymi stają się zjawiska, w których już dzieci mogą decydować o zmianie płci. Norweska minister zdrowia Bent Hoie zaproponował ustawę, wedle której rodzice mogliby sami decydować czy dziecko będzie chłopcem czy dziewczynką (Terlikowski 2015). W czerwcu 2015 roku Elżbieta Szczęśna ze Stowarzyszenia Rodzin i Przyjaciół Osób Homoseksualnych, Biseksualnych i Transpłciowych wyraziła się, że „To nie lesbijki i geje, jednopłciowe małżeństwa stanowią niebezpieczeństwo dla rodziny. To uprzedzenia niszczą relacje między ludźmi. I to homofobi tego świata odpowiedzialni są za ból, strach i łzy” (GgazetaWyborcza 2015). Sa też tacy w osobie Sławomira Sierakowskiego, który dowodzi, że homoseksualizm jest z natury zjawiskiem prorodzinnym oraz że homoseksualizm jest zjawiskiem naturalnym i sprzyjającym rodzinie (Sierakowski 2014). Badania amerykańskie opublikowane w *Journal of Sex&Marital Therapy* informują, że 50% przemocy pojawia się w parach homoseksualnych, natomiast w 29 % w związkach heteroseksualnych.

Absolutnym zagrożeniem cywilizacyjnym stają się propozycja Szkockiej Partii Narodowej, aby wprowadzić prawo umożliwiające zmianę płci na trzecią, nieokreśloną dopuszczającą do tego „luksusu” młodzież od szesnastego roku życia. Zupełnie niezrozumiałe jest wprowadzanie do języka angielskiego nowych zaimków osobowych *ze*, *zie* oraz *xie* mających oznaczać osoby o niejasnej tożsamości seksualnej. Zagadnienie to pojawiło się na zajęciach doktorantki, która zaprezentowała sfilmowany dialog psychologa i lingwisty. Doktorantkę oskarżono o pogwałcenie ustawy nr C-16 uchwalonej za rządów lewicowego premiera Justina Trudeau, a przewidującej kary za kwestionowanie postawy gender. Doktorantkę jednak uniewinniono. Wniosek prosty dziwactwa gender nie mają granic. Na tym jednak nie koniec. Otóż senat uniwersytetu w Lip-

sku uchwalili, że tytuły określające stanowiska będą sformułowane w formie żeńskiej. Na przykład profesor Peter Grunberg miał być odtąd Herr Professorin Peter Grunberg (Rąpala 2013). W Stanach Zjednoczonych Ameryki pojawił się absolutnie irracjonalny pochodzący od biurokratów, że o tożsamości seksualnej ucznia decyduje on(ona sam sama nawet wbrew dokumentacji medycznej „Używaj toalety zgodnie z tym, kim się czujesz” (Zaborowski 2016).

W Unii Europejskiej działająca Agencja Praw podstawowych zwróciła uwagę na trudności jakie pojawiają się w niektórych państwach w związku ze zmianą płci, traktując to jako pewnego rodzaju dyskryminacje. Agencja ta wykorzystwała przykład z Holandii, w której przyznano prawo do zmiany płci szesnastolatkom (Łomnicka 2015) W tym wieku osoba nie ma prawa czynnego i biernego prawa wyborczego, natomiast ma prawo do zmiany płci. Innym przykładem może stanowić fakt zamknięcia Catholic Charities (agencji adopcyjnej) w Nowym Jorku, która przeciwstawiła się adopcji dzieci przez pary homoseksualne. Za zjawiskiem adopcji dzieci przez pary homoseksualne stały ogromne pieniądze. Reklamą takiego zjawiska zajęły się producenci filmowi, wydawcy książek czy *Growing Generations*. Agencja pośrednictwa między homoseksualistami a surogatkami *Circle Surrogacy* działała w krajach Trzeciego Świata.

Raport profesora Marka Regnerusa wskazuje na to, że dzieci wychowywane przez pary homoseksualne ujawniają niekorzystne zmiany w psychice wychowanków. Częsta zmiana partnerów powoduje zmiany emocjonalne u wychowanków. Myśli samobójcze wśród dzieci znacznie częściej pojawiają się w takich związkach. Raport ten wskazuje również na to, że problemy wychowanków par homoseksualnych rzutowały na sukces życiowy, poziom wykształcenia, zaradność życiową. Wśród par homoseksualnych wychowujących dzieci znacznie częściej pojawia się molestowanie seksualne wychowanków. W parach lesbijskich sięga 6 % w parach gejowskich 23%. Niepokojąca jest też deklaracja orientacji seksualnej wychowanków. Orientację heteroseksualną deklarowało około 90% dorosłych wychowanków, a w parach gejowskich 20% w lesbijskich aż 30%. Zaprezentowane wyniki badań Regnerusa wywołały furie w środowisku LGBT (Żurek 2013).

Inną kwestią staje się zagadnienie uświadamiania seksualnego. Na tym polu nadal trwa bitwa między rzecznikami „tępczowej cywilizacji” i rzecznikami zdrowego rozsądku. Psychologowie i seksuolodzy mając na względzie prawidłowy rozwój w sferze seksualności propagują aby uświadamianie dzieci przebiegało stopniowo w zależności o wieku dziecka. Seksuolodzy z kręgu tęczy z uporem propagują uświadamianie dzieci z tajnikami życia seksualnego od najmłodszych lat i nie unikać zachęty do praktyk seksualnych. Przedwcześ-

na inicjacja seksualna nastolatków prowadzi do poważnych konsekwencji psychicznych. Uczuciowe i psychiczne skazy, jakie powstały w pokoleniu wychowywanym w komunach „wyzwolenia seksualnego ukazuje film *„Ojcowie, matki i ja”* Paula – Julien Robert (Czarnik 2014; Jabłońska 2014).

Emerytowana wykładowczyni Wheelock College w Bostonie, feministka Gail Denis twierdzi, że współczesne przesycenie kultury treściami seksualnymi wypacza tożsamości dziewcząt. Chcą być dostrzegane, a jeżeli odmawiają seksu, są izolowane i marginalizowane. Chłopcy zbajac potrzeby seksualne z filmów pornograficznych wymuszają na dziewczętach uległości, co wywołuje stany depresyjne. National Institute for Child Health and Human Development w swoich badaniach na bardzo dużej grupie nastolatków stwierdził, że wczesna inicjacja seksualna związana jest pięciokrotnym prawdopodobieństwem samobójstwa u dziewcząt i ośmiokrotnym w przypadku chłopców. Takie zjawisko zauważyli także brytyjscy specjaliści (Wiejak 2018). W niektórych szkołach niemieckich dzieci zachęcane są nie tylko do zwykłego seksu, ale do „różnorodności seksualnej”, chociażby do seksu grupowego. Jeden z podręczników szkolnych dzieci w wieku 13 lat swobodnie rozmawiały o swoich doświadczeniach seksualnych. Tęczowa cywilizacja obalała kolejne przeszkody: obligatoryjna seksualizacja dzieci w szkole, zwiększenie się liczby dzieci rodzonych poza tradycyjnym małżeństwem, czy też w procesie in vitro, handel zarodkami. Zdecydowanie tym procesom przeciwstawia się Kościół, tym samym stał się wrogiem systemu (Petre 2007; Kratiuk 2018).

Jeśli dokona się głębszej analizy *tęczowej cywilizacji*, to można zauważyć, że jest ona skierowana nie tylko na dzieci, ale także przeciwko znaczeniu aktu seksualnemu. Tradycyjnie akt seksualny był wyrazem miłości dwojga ludzi i przynosił możliwość pożądanej na ogół prokreacji. Najpierw oderwano go od prokreacji, potem miłości a na końcu sprowadzono seks do rozrywki grupy ludzi dowolnej płci. Założeniem tak ujętej miłości jest brak poczucia odpowiedzialności i konsekwencji. Pojawienie się dziecka staje się poważnym zagrożeniem. Na tle tego powstało wiele procesów sądowych o odszkodowania za złą antykoncepcją, nieudaną sterylizację.

Jakim kuriozalnym nieporozumieniem stał się artykuł *The Economist* publicysty, który zażądał prawnego usankcjonowania ograniczającego kontakty z dziećmi a nawet opodatkowanie rodziców za niewygodę, jakie ich dzieci dostarczają współobywatelom (The Economist 1997). Coraz częściej mówi się o tym, że dzieci rujnują życie. W Kalifornii Leslie Lafayette założyła w 1991 roku organizację Child Free Network. Stowarzyszenie to skupiało osoby płci obojga przeciwstawiające się posiadaniu dzieci (The Economist 1998). W tej kwestii wypowiedziały się Aleksandra de Mollo z Honkongu i sześćioletnia

Jessica Morley „pan Gregory Pincus zapomniał o przeszłości ludzkości.” *Proszę pana, nie ma Pan racji pisząc, że dzieci są jak telefon komórkowy lub papierosy. Nikt nie musi palić i używać telefonu komórkowego, ale każdy był kiedyś dzieckiem. Pan też. Dzieci są potrzebne, żeby kiedyś można było zapłacić emeryturą takim starym ludziom jak Pan* (The Economist 1999).

Pigułki antykoncepcyjne zaczęły mieć wpływ na zmianę stosunku społeczności Zachodniej Europy do aborcji. W starożytności aborcja była dopuszczalna, ale Hipokrates aborcję utożsamiał z zabijaniem. Cały świat chrześcijański, aborcję uznał za zabójstwo.

W XX wieku zakaz całkowitej aborcji zaczął być stopniowo eliminowany. Zaczęło się od legalizacji aborcji w celu ratowania życia kobiety, następnie uznano prawo do aborcji w przypadku gwałtu lub uszkodzenia płodu. Pod wpływem bałamutnej kampanii *pro-choice* (za wyborem) ograniczenia te zniesiono w ogóle, uznając, że kobieta ma prawo przerwać ciążę na własne życzenie. Obecnie nasila się kampania na rzecz uznania prawa do aborcji za prawo człowieka. Nikt dobitnie nie wypowiedział się, że dziecko w łonie matki jest odrębnym organizmem, nie stanowi części organizmu kobiety. Kobieta w ciąży dostarcza pożywienia w postaci prostych związków. Dziecko w łonie matki może posiadać inną grupę krwi niż matka.

Akceptacja aborcji poskutkowała wprowadzeniem tabletek wczesnoporonnych, czyli usunięcie płodu zanim dokona się zagnieżdżenie w macicy. Tabletki wczesnoporonne będą w Stanach Zjednoczonych w sprzedaży jedynie na receptę dla kobiet poniżej 17 roku życia. Aby kupić alkohol w sklepie w większości stanów USA trzeba mieć skończone 18 lat. Tabletki można w 17 roku życia. W 2013 roku USFDA zdecydował, że pigułka wczesnoporonna mogą być sprzedawana bez recepty. Ówczesny minister zdrowia w Polsce Bartłomiej Arłukowicz wprowadził opinie publiczną w błąd twierdząc, że *allaOne* nie jest środkiem wczesnoporonnym. Tymczasem jest to ta pigułka, która przeciwdziała zagnieżdżeniu się zapłodnionego zarodka w macicy. To ukryta metoda aborcji (Łomnicka 2015).

Nazbyt dużo jest dowodów na to, że współczesna cywilizacja z samobójczym uporem niszczy rodzinę i dzieciństwo. Ludziom wmawia się, że seks to indywidualna przyjemność, że nawet w małżeństwie istnieje autonomia partnerów. Po urodzeniu dziecka ich życie nie musi ulegać zmianie, ponieważ należy partnerów odciążyć wychowaniem przez zwiększenie roli państwa lub społeczeństwa tym procesem (Zychowicz & Nowacka-Isaksson 2004). Trudno będzie powrócić do naturalnej roli kobiety i ojca w rodzinie. Nie wiemy, co musiałoby się stać, aby zatrzymać proces niszczenia rodziny, zasad moralnych i naturalnych praw przypisanych człowiekowi.

Literatura

- BORK, J., 1996. *Slouching Towards Gomorrah*. New York. Regen Books, s. 157-158.
- CZARNIK, M., 2014. *Dzieci potrzebują miłości nie seksu*. Kurier Wnet.
- FREDAN, B., 1977. *New Statesman*. 21, IX, s. 268.
- KRATIUK, K., 2018. *Przyjaciele pożarci przez własne dzieci*. Polonia Christiana, 62, maj-czerwiec, s. 90-91.
- MAZURKIEWICZ, P., 2014. *W krainie bezżenności*. Kraków, Wyd. M.
- MORACZEWSKA, J., 2003. *W krainie wolnych związków*. Więź. 12, s. 32.
- MOIR, A. & D. JESSEL, 1998. *Pleć mózgu*. Warszawa, PIW, s. 11.
- NUSSBAUM, M., 1992. *Justice for Women*. The New York Review of Books, s. 43.
- ŁOMNICKA, D., 2015. *Dementujemy kłamstwa ws. Pigułki dzień po*. Gazeta polska Codzienna 12.I.
- ŁOMNICKA, D., 2015. *Lekarze ostro o pigułce dzień po* Gazeta Polska Codzienna. 14-15, VI.
- PETRE, JANATHAN, 2007. *We are facing a moral crisis, says chastity ring girl*. Daily Telegraph 23 VI.
- PETRE, JANATHAN, 2007. *Obrączka czystości zakazana* Rzeczpospolita 24/25 VI.
- RAPAŁA, B., 2013. *Marsz przez uniwersytety*. Nasz dziennik 6-7, VII.
- SKALIA, P., 2005. *A Label That Sticks*. First Things. 6, s. 12-14.
- SIERAKOWSKI, S., 2014. *Gej jest prorodzinny*. Gazeta Wyborcza 8 X 2014.
- TERLIKOWSKI, T. P., 2015. *Transdzieci, czyli chłopiec z menstruacją*. Do Rzeczy 18-24, V.
- TERLIKOWSKI, T. P., 2015. *Genderowe szaleństwo*. Do Rzeczy 13-19, VII.
- TREFFLER, S., 2014. *Krok do legalizacji kaziroduztwa*. Gazeta Polska Codzienna, 26.IX.
- WIEJAK, A., 2018. *Zabójcza seksualizacja*. Polonia Christiana, 62, s. 48-50.
- WOJCIECHOWSKI, P., 2003. *Niedojrzałość jako towar*. Więź, 12, s. 14-17.
- ZABOROWSKI, J., 2016. *Bitwa o sedes*. Rzeczpospolita Plus Minus 11-12, VII.
- ŻUREK, A., 2013. *Tęczowy dramat zamiast idylli*. Sieci 20-26 V, s. 20.
- ZYCHOWICZ, P. & A. NOWACKA-ISSKSSON, 2004. *Kilka żon dla Europejczyka*. Rzeczpospolita 22.VII.

prof. dr hab. Andrzej Lipczyński

Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej w Chełmie
e-mail: platon2@interia.pl

POHĽAD NA MANŽELSTVO A SEXUALITU

Viera Kazimírová – Helena Galdunová – Alena Schlosserová

Abstrakt: Rovnako ako dejiny, tak aj každodenná prax je dôkazom potreby rodiny a manželstva. Najlepšie podmienky na výchovu detí môže vo veľkej miere zabezpečiť manželstvo. Preto sa spoločnosť odjakživa snaží dbať o zachovanie manželstva, ktoré obom partnerom prináša možnosť mať vlastnú rodinu a predĺžiť si tak svoju existenciu prostredníctvom potomka, ktorý zároveň prináša ich životom zmysel. V predložennom príspevku sa dotkneme nielen manželského zväzku, ale aj priblížime pohľad na sexualitu, najmä v období adolescence.

Kľúčové slová: manželstvo, rodina, sexuálne správanie, adolescence

Abstract: As well as history, everyday practice is evidence of the need for family and marriage. The best conditions for bringing up children can to a large extent be provided by marriage. That is why society has always sought to preserve marriage, which gives both partners the opportunity to have a family of their own and to prolong their existence by having offspring who also bring meaning to their lives. In the present paper, we will not only touch upon the marital union, but will also take a closer look at sexuality, especially during the period of adolescence.

Key words: marriage, family, sexual behaviour, adolescence

Téma rodina patrí k jednej z najdiskutovanejších v populárnovedeckej i odbornej literatúre. Stále je však dosť dôvodov na to, aby záujem o ňu pretrvával. Veľmi podstatným spôsobom sa to týka aj procesu rodinnej socializácie, aspektu pôsobenia rodiny, ktorý zabezpečuje prípravu detí pre kompletný život v spoločnosti, do ktorej sa narodili.

Žijeme v epoche závažného technického pokroku a v zhode s ním aj zrýchlým tepom. Zdá sa, že už dávnejšie niet času na sny, romantiku, fantáziu, ale ani na rodinu. City ľudí sa devalvujú už v ranom veku výchovy v rozháraných rodinách, v mladosti predčasným sexuálnym životom, v medziľudských vzťahoch prevláda ľahostajnosť, nevšímavosť, rozčarovanie, sklamanie v súkromí a neraz aj vo verejnom živote. A manželstva sa čoraz častejšie rozvádzajú.

Rodina, ako základná bunka spoločnosti, to teplé miesto zrodu a vývinu budúcich generácií sa v dnešnom civilizovanom svete stáva takmer prežitkom.

Proces socializácie sa viaže na preberanie nových spoločenských rolí, rolí rodinných. Plniť každú z nich si vyžaduje vžiť sa do role, učiť sa novým formám správania, preberať nové povinnosti a mať schopnosť využívať nové práva a privilégia. Správna príprava na život v rodine by mala uľahčiť ich pochopenie.

V rodinnom práve na Slovensku je manželstvo považované za zväzok muža a ženy, ktorý bol uzavretý na základe ustanovenia Slovenskej republiky. Iný

zväzok takýmto spôsobom nie je možné uzavrieť. Zákon priznáva manželstvu osobitnú ochranu, ktorú inému zväzku nie je možné priznať (Tománek 2014). V dnešnej dobe sa na inštitúciu manželstva kladú nové morálne požiadavky. Naša spoločnosť pokladá za ideál základu manželstva hlboké citové vzťahy, vzniknuté počas intímneho života s vyvolenou osobou. Predpokladá sa, že v manželstve, ktoré je založené na takýchto vzťahoch, by vnútorná monogamia ani po čase nevyprchala. Výberom partnera sa začína príprava na rodinný život. V dnešnej dobe, kedy vládne vysoká rozvodovosť, je čoraz náročnejšie si správne vybrať partnera (Horaková 1990). Základom vydareného vzťahu či šťastného manželstva je správny výber, ktorý je aj dobrým predpokladom pre následne rodičovstvo. Každý vzťah je jedinečný a neopakovateľný a preto sa však nedajú preskúmať všetky kombinácie voľby vzhľadom na povahy, ktoré by determinovali predpoklad najlepšieho výberu. Stále teda neexistuje teória, ktorá by spoľahlivo vysvetlila harmóniu vo vzniknutom vzťahu (Potočárová 2019). Čo sa ale týka osobnostného rastu, je pre seriózný manželský vzťah dôležitá vzájomná podpora. Rovnocenní partneri sú tí, ktorí oceňujú individualitu toho druhého a skrz jeho spokojnosti vedia nájsť spokojnosť vlastnú. Tieto faktory upevňujú a obohacujú šťastné manželstvo. Úspech, ale nezávisí iba od dobrého výberu na základe osobnostných črt. Je potrebná aj vôľa, obojstranná motivácia či úsilie utvoriť dobré manželstvo. Taktiež tu sú ešte vonkajšie faktory ako zákonitosti či okolnosti intímneho života partnerov (Horaková 1990). Rodina musí byť miestom, ktoré nie je pre jej členov akýmsi väzením, ale kde sa môžu všetci cítiť slobodní a individuálne podporovaní (Gilbert 2018). Pre človeka v súčasnosti ma nezastupiteľnú hodnotu osobná sloboda, preto sa o jej prežívanie snaží aj v manželských a rodinných vzťahoch. Závazok, ktorý je uzákonený a zachovaný v slobode ma omnoho väčšiu cenu ako keď je vynútený inštitúciami. Dôležitosť manželstva je postavená na predpoklade nezrušiteľnosti zväzku a tým pádom aj vernosti. Názorová skupina, ktorá pokladá hodnotu rodiny za nespochybniteľnú, zdôrazňuje význam a podstatu poslanca rodiny.

Keďže sa v priebehu posledných pár desaťročí hodnota manželstva a rodiny začala značne spochybňovať tak v dnešnej dobe už na podklade vonkajšieho zdania partneri nevidia rozdiel medzi partnerským a manželským vzťahom. Manželstvo je už brané za takmer nepotrebnú spoločenskú inštitúciu, ktorá je nahrádzaná partnerstvom, v ktorom sa taktiež sprostredkúva láska, intimita a zjednotenie. Pri tomto porovnávaní akoby oba tieto vzťahy boli seberovné a partnerstvu nič nechýbalo. Čo ale chýba, je ukotvenie a legitimita. Niektorí to možno pokladá za zbytočnosť či banálnosť no častokrát práve toto vyvoláva snahu o udržanie si záväzku voči tomu druhému. Pre niekoho je partnerstvo stále brané iba ako voľne spolužitie vo vzťahu bez zlegalizovaného základu.

Láska, ktorá je rovnocenná v manželskom tak aj v partnerskom vzťahu, je vďaka tomu tiež podceňovaná a často sa jej uberá na význame a hodnote. Oba tieto vzťahy sú však špecifické svojou danou hodnotou, s jedinečným významom aj úlohou. Rôzny prístup v chápaní ich hodnôt však vytvára v spoločnosti názorové rozdiely (Potočárová 2019).

Typy manželstva

Rodina prechádza dlhodobými zmenami spolu so zníženou stabilitou a tvorbou netradičných typov rodinných foriem. Je to zapríčinené meniacimi sa hospodárskymi a sociálnymi podmienkami. Správanie rodiny je výsledkom synergického pôsobenia hodnotových a normatívnych vplyvov. Manželstvá fungujú na základe toho, aké hodnoty jednotlivci vyznávajú a aké sú ich postoje k rodine, partnerstvám, rodovým rozdielom a rodičovstvu (Palonciová a kol., 2019). Zatiaľ, čo v západných kultúrach je vo všeobecnosti normou manželstva vždy len vzťah muža a ženy, nie je to tak na celom svete. V skutočnosti, ak sa pozrieme na antropologické záznamy, asi len 19 % svetových spoločností považuje monogamiu za jedinú legitímnu formu manželstva. Zďaleka väčšina spoločností pripúšťa určitú formu polygynie. Manželstvo, v ktorom je jeden muž ženatý s dvoma alebo viacerými ženami súčasne. Polyandria, opak polygynie, kde jedna žena má viacerých manželov, je mimoriadne zriedkavá, pričom len niekoľko spoločností ju považuje za dôležitú formu manželstva (Ember 2021).

Sexualita v manželskom zväzku

Sexualita sa považuje za fyziologickú súčasť každodenného života (Petřík 2021). Predstavuje významný aspekt v živote jednotlivcov a dotýka sa dôležitých spoločenských otázok zdravia, ľudských práv a sociálnej spravodlivosti (Jarkovská a kol., 2021). Prejavuje sa sexuálnym správaním a má veľkú účasť pri rozvoji jedincov. Slúži nie len na reprodukciu ako takú, ale je považovaná aj za zdroj rozkoše, vášne a radosti (Petřík 2021). Za najideálnejší spôsob sexuálneho spoluzití sa v spoločnosti stále pokladá ten, ktorý sa praktizuje v manželskom zväzku založený na silných citových väzbách. Keďže je manželstvo hlbokým partnerským prepojením medzi mužom a ženou, pokladá sa aj za prirodzený zdroj života. Intímny vzťah je teda najdôležitejším zmyslom rodiny (Potočárová 2019).

História sexuality

Kedysi založenie rodiny nebolo spojené so sexuálnou príťažlivosťou. V premodernej Európe sa manželské zväzky uzatvárali na základe ekonomickej situ-

ácii. Išlo o dedenie majetku, hodnôt a tradícií. Dôležitú úlohu malo taktiež náboženské postavenie. Aby sa splnili všetky predpoklady úspešného rodinného zväzku, tak sa rodina musela sama o sebe značne preformovať (Gilbert 2018). Treba tiež zdôrazniť, že v minulosti bola predmanželská či mimomanželská intimita braná omnoho prísnejšie. Vzhľadom na zmysel pre morálku v Starom zákone, panenstvo slobodného dievčaťa predstavovalo veľmi významný predpoklad manželstva, vzbudzovalo veľkú úctu a ako také bolo chránené zákonom. Muž si dokonca nemohol vziať vdovu či rozvedenú ženu, ale iba pannu. Preto, keď manžel zistil, že jeho manželka nie je panna, mohol proti nej podať žalobu. Často sa stávalo, že ak si muž po svadbe k žene vyvinul averziu, obvinil ju z nedostatku panenstva, čo ohrozovalo jej dobré meno. Boli iba dva prípady, keď muž nemohol opustiť svoju ženu. Ak si ju musel vziať v dôsledku toho, že ju zviedol ako pannu alebo ak nastala situácia, keď muž obvinil svoju budúcu manželku zo zlých skutkov (Akimjak a kol., 2011). Bozk alebo pohladenie v manželstve bolo niekedy brané tiež iba ako výnimočný prejav náklonnosti (Giddens 2012).

Súčasná sexualita

Dnes už väčšina párov vstupuje do manželstva s podstatne veľkým množstvom sexuálnych skúseností (Giddens 2012). Aj keď u nás spoločenská morálka predmanželsky či mimomanželsky sexuálny život priamo neodsudzuje, nepokladá ho ani za správny. Na stabilitu manželstva však v súčasnosti pôsobia viaceré negatívne vplyvy. Vzhľadom k tomu, že postupne oslabil tlak spoločenských a náboženských noriem, je prevažne vysoký nárast rozvodov v celosvetovom rozsahu. Ak si partneri dostatočne nevedia vyriešiť sexuálne a duševné rozpory, manželstvo nebude mať dlhodobý charakter a dôjde k jeho rozpadu. Tieto problémy im ešte sťažujú prebiehajúce spoločensko-ekonomické zmeny. V 2. polovici 20. storočia, kedy prebiehala modernizácia spoločnosti, sa začal klásť dôraz na osobnú slobodu jednotlivca. To so sebou prinieslo aj oslabovanie rodinných väzieb. Stálosť citového vzťahu páru je spájaný so stabilitou rodiny a preto fungujú predovšetkým na uspokojovaní vyšších citových potrieb oboch partnerov (Horaková 1990). Vzhľadom nato je dôležité už vývinové obdobie dospievania, ktoré sa pokladá za náročné obdobie z hľadiska psychosexuálneho vývinu. Podľa J. Spilkovej sa začína u dievčat medzi 9.-13. rokom, u chlapcov medzi 9-14. rokom a končí 20. rokom života. Adolescenti tvoria sociálnu skupinu spoločnosti, ktorá bola výrazne zasiahnutá sociálnymi zmenami. Je to komplexná vývinová fáza života, v ktorej dochádza k zmenám podporujúcim prechod z detstva do dospelosti vo fyzickej, psychickej a sociálnej sfére. Je po-

trebné, aby deti a dospelávajúci mali komplexné vzdelanie o sexualite, vzhľadom na ich neskorší sexuálny život v dospelosti (Spilková a kol., 2012). Pre vývinové obdobie adolescencie platí, že po jeho skončení sú obe pohlavia schopné reprodukcie. Biologická zrelosť sa však nemôže spájať so psychosociálnou zrelosťou pri zakladaní rodiny. To by následne mohlo viesť k rizikovým formám sexuálneho správania (Petřík 2021). Prepojenie sexuality s detstvom sa mnohým javí ako nebezpečné. Jedným z možných dôvodov je skutočnosť, že už od dávnych čias bolo detstvo považované za obdobie nevinnosti. Toto poňatie zaistilo deťom na jednej strane ochranu a starostlivosť, na strane druhej im však odoprelo sexuálne aktérstvo. Sexuálnym aktérstvom rozumieme myšlienky, pocity a činy týkajúce sa sexuálneho vývoja, ktoré nie sú úplne závislé na okolitom svete a utvárajú unikátne bytie jedinca. Koncept detskej sexuálnej nevinnosti je tiež dôležitým bodom sporov v tzv. kultúrnych vojnách, v ktorých je využívaná za účelom podnecovania morálnej paniky a vedie k aktivácii politického kapitálu. Kultúrnymi vojnami označujeme konflikt medzi konzervatívnym a liberálnym prístupom k usporiadaniu spoločnosti, ktorý je často sústredený okolo ľudskej sexuality (Jarkovská 2021).

Včasná a výrazná riziková sexuálna aktivita môže viesť k vážnym psychickým problémom alebo neskorším sociálnym problémom ako je napríklad neúmyselné tehotenstvo. Za rizikové sexuálne správanie považujeme podľa Kirbyho skorý začiatok pohlavného života, neprimerané používanie antikoncepcie, časté striedanie sexuálnych partnerov a nadväzovanie sexuálnych kontaktov s neznámymi partnermi (Kirbi a kol., 2006). Ak sa spomínané formy rizikového sexuálneho správania často vyskytujú už v období dospievania, existuje veľké riziko toho, že sa v dospelosti objavia vo forme naučeného sexuálneho správania (Petřík 2021). Rizikové sexuálne správanie medzi mládežou je globálnym problémom verejného zdravia. V krajinách, kde funguje povinná sexuálna výchova, dochádza k neskoršiemu začiatku sexuálneho života, je nižší výskyt potratov a tehotenstiev v adolescentnom období, rovnako ako aj nižší výskyt pohlavne prenosných infekcií. Dospelávajúci majú svoj životný štýl pod kontrolou len do istej miery. Často preferujú rizikový životný štýl, ktorý im pomáha riešiť problémy s nízkym sebavedomím. Výchovou k zdravému životnému štýlu by sa malo predovšetkým predísť syndrómu rizikového správania v období dospievania. Tento syndróm zahŕňa psychosociálne aj sexuálne rizikové správanie.

Záver

Komplexná výchova k sexuálnemu zdraviu zvyšuje ochranné správanie u adolescentov (Pavelová a kol., 2021). Vzorce sexuálneho správania dospieva-

júciach v strednej a východnej Európe sa menia vzhľadom na nižší vek, v ktorom sa mladí stanú sexuálne aktívnymi (Petřík 2021). Manželstva uzatvárané medzi mladými, nezrelými ľuďmi, ktoré vznikajú iba na podklade sexuálnej príťažlivosti či pod tlakom nechceného tehotenstva sa často rozpadávajú. Nemajú žiaden seriózny vzťahový rámec a hlbšie city, ktoré by im tvorili základ rodinnej spolupatričnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

- AKIMJAK, A., S. VOJTKO a A. SLODIČKOVÁ, 2011. *Manželstvo – rodina – spoločnosť*. Prešovská univerzita v Prešove. Grckokatolícka teologická fakulta. 518 s. ISBN 978-80-555-0407-0.
- EMBER, C., B. GONZALEZ & D. MCCLOSKEY, 2021. Marriage and Family. In: EMBER, C. R. (ed.). [online]. [cit. 15. februára 2022]. *Explaining Human Culture. Human Relations Area*. Dostupné z: internete: <https://hrf.yale.edu/ehc/summaries/marriage-and-family>
- GIDDENS, A., 2012. *Proměna intimacy*. PORTÁL, s.r.o. 216 s. ISBN 978-80-262-0175-5.
- GRIMMOVÁ, H., 2012. Patchworkfamilie. In: *New Deutsche Welle*. [online]. [cit. 15. februára 2022]. Dostupné z: <https://p.dw.com/p/16zm5>
- HORÁKOVÁ, M. a J. STEMPELOVÁ, 1990. *Špeciálna psychológia pre ženské sestry*. Vydavateľstvo osveta. 248 s. ISBN 80-217-0135-8.
- JARKOVSKÁ, L. a S. LAMB, 2021. Mezi nevinností a sexuální subjektivitou: dětství, dospívání a sexuality. In: *Gender a výzkum*. [online]. [cit. 15. februára 2022]. Roč. 22, č. 2. DOI: 10.13060/gav.2021.016. Dostupné z: Mezi nevinností a sexuální subjektivitou: dětství, dospívání a sexuality | Gender a výzkum / Gender and Research (genderonline.cz)
- KIRBI, D., B. LARIS & L. ROLLERI, 2006. The impact of Sex and HIV Education Programs in Schools and Communities on Sexual Behaviors Among Young Adults. In: *NC: Family Health International*. 76 s.
- PAVELOVÁ, L., A. ARCHALOUSOVÁ, Z. SLEZÁKOVÁ, D. ZRUBCOVÁ, A. SOLGAJOVÁ, Z. SPÁČILOVÁ, E. KŘÍŠTOFOVÁ a A. SLAMKOVÁ, 2021. The Need for Nurse Interventions in Sex Education in Adolescents. In: *International Journal of Environtal Research and Public Health*. Č. 18, s. 492. ISSN 1660-4601.
- PETRÍK, Š., 2021. Špecifiká rizikového sexuálneho správania dospievajúcich a možnosti jeho prevencie. In: *Pediatric pro prax*. Č. 22, s. 49-53. ISSN 1339-4231. DOI: 10.36290/ped.2021.008.
- PALONCOVÁ, J., J. BARVÍKOVÁ, S. HOHNE, V. KUCHAROVÁ a O. NEŠPOROVÁ, 2019. *Rekonstituované rodiny*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 161 s. ISBN 978-80-7416-345-6.
- POTOČKOVÁ, M., 2019. *Rodina a výchova k rodinným vzťahom dnes – etické súvislosti*. Vydavateľstvo spolku sv. Cyrila a Metoda. S. 230. ISBN 978-80-85581-84-3.
- SPILKOVÁ, J. a D. DZUROVÁ, 2012. Life Style Changes and Risk Behavior among Czech Teenagers. In: *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. [online]. [cit. 15. februára 2022]. Vol. 50, pp. 614-622. DOI:10.1016/j.sbspro.2012.08.064 Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/257716580_Life_Style_Changes_and_Risk_Behavior_among_Czech_Teenagers
- TOMÁNEK, P., 2014. Kohabitácia a manželstvo: súčasný stav – výzvy – perspektívy. In: *Prohuman*. [online]. [cit. 15. februára 2022]. ISSN 1338-1415. Dostupné z: <https://www.prohuman.sk/pedagogika/kohabitacia-a-manzelstvo-sucasny-stav-vyzvy-perspektivy>

Zákon č. 36/2005 Z. z. Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Viera Kazimírová

e-mail: viera.kazimirova@smail.unipo.sk

PaedDr. Mgr. Helena Galdunová, PhD.

Katedra pôrodnej asistencie

Fakulta zdravotníckych odborov PU v Prešove

e-mail: helena.galdunova@unipo.sk

PhDr. Mgr. Alena Schlosserová, PhD.

Katedra pôrodnej asistencie

Fakulta zdravotníckych odborov PU v Prešove

e-mail: alena.schlosserova@unipo.sk

FILOZOFIA VEDY VO FILOZOFICKOM KONTEXTE OSVIETENCOV

Marián Fedo

Abstrakt: Filozofia vedy ako aj filozofia dejín sú neodmysliteľnými súčasťami štúdia dejín a aj všetkých humanitných smerov, ktoré sú týmito disciplínami ovplyvnené. V prúde času nastala obrovská dehonestácia filozofie pod vplyvom osvietenieckého hnutia, ktoré svojou činnosťou značne znížilo záujem o štúdium dejín.

Kľúčové slová: filozofia, dejiny, osvietení, civilizácia, desakralizácia, antika, západný svet, humanizmus, veda, archeológia

Abstract: The philosophy of science as well as the philosophy of history are an integral part of the study of history and of all the humanities that are affected by these disciplines. In the course of time, there was a huge decontamination of philosophy under the influence of the Enlightenment movement, which significantly reduced the interest in the study of history.

Key words: philosophy, history, enlightenment, civilization, desacralization, antiquity, western world, humanism, science, archeology

Čo sa týka novo vzniknutého osvietenieckého hnutia, ktoré začalo nadobúdať svoju pragmatickú formu vo Francúzku v 19. storočí, tak v konkrétnych pohľadoch na dejiny zo strany osvietencov došli k záveru, že štúdium dejín nie je potrebné realizovať spoločne s filozofickým štúdiom. V praxi to znamená, že dejiny sa prestali jednak študovať bez filozofie a teda sa prestali interpretovať v rámci filozofických koncepcií a doktrín. Vyvstáva nám otázka, prečo tomu bolo tak? Je potrebné dodať, že nový zlom vo vede, ktorý nastal, so sebou priniesol mnoho zmien v každej vedeckej disciplíne. Každá jedná vedecká disciplína sa začala študovať samostatne bez kontextu ďalších disciplín, ktoré na ňu mohli nadväzovať v mnohých otázkach a smeroch. Dejiny bez filozofie, matematika, fyzika, chémia, biológia bez teológie, filozofia bez rétoriky, aritmetiky a hudby. Vytvorila sa cesta pre „praktický ateizmus“, čo sa týka odtrhnutia štúdia exaktných vied od humánnych. Exaktný vedec, nemal pri svojom skúmaní biologických procesov, priamu možnosť teologickej interpretácie o stvorení sveta preto, lebo jednoducho bol ovplyvnený a učeny v novom spoločenskom procese vedeckých zmien a nových edukačných procesov, ako aj nových prístupov k štúdiu vedeckých disciplín. „Nová filozofia vedy“. A teológia nebola tým intelektuálnym a duchovným prameňom, ktorá by mu odpovedala na vedecké, či bežné ľudské nezodpovedané otázky jeho vedeckého, či osobnostného skúmania danej veci. V tomto procese samozrej-

me utrpeli aj dejiny. Otázky a závery, ktoré vyvstali popri novom pohľade na dejiny, boli nasledovné:

- Ako je možné veriť nejakému opisu historickej udalosti, ak autor mohol byť silne zainteresovaný, či zaujatý? Teda je nutné študovať dejiny a písať ich bez zaujatosti.
- Ak študovať dejiny, tak hlavne klásť dôraz na štúdium dejín z archívnych materiálov, teda pramenná história a zanechať filozofické pohľady, ktoré s dejinami nemajú nič spoločné.

Čo sa týka týchto bodov, tak je nutné povedať, že sa popri týchto pohľadoch začali raziť dve kategórie štúdia dejín, mikrohistória a makrohistória, ktoré boli plodom práce západného humanizmu. Intelektuálny odkaz osvietenecov je mikroskopické štúdium dejín. Mikroskopické štúdium dejín z nášho pohľadu mnoho krát rieši a zaoberá sa otázkami mimo globálneho kontextu, či širšieho širokospektrálneho rámca. Znak tohto štúdia je práve abnormálne lipnutie na historických prameňoch, či nekonečné opisovanie jednej historickej udalosti z mnohých smerov. Prehnané výzvy po absolútnej objektívnej histórii, o ktorej hovorí Georgij Florovskij: absolútnej histórie niet (Флоровский 1937).

Samozrejme, že dejiny je nutné skúmať a písať z archívnych podkladov. Ale to neznamena, že ak dochádzame k logickým záverom, povedzme v istej udalosti, a vlastne k zisteniu, že nejaká udalosť sa nemohla stať inak, ako to logicky z nej vyplýva podľa istých okolností, tak logické východisko razantne odmietame s argumentáciou, že to nie je doložené pramenným podkladom. My sa prikláňame ku makrohistorickému štúdiu dejín.

Naše protiargumenty k prvému bodu, ktorého myšlienka sú nasledovné. Výzva po tzv. absolútnej objektivite je čistý mýtus. Povedzme, ak sa historik rozhodne, že začne študovať dejiny objektívne a teda ich začne aj objektívne vysvetľovať a písať. Už len pri prvom bode narazí na množstvo prekážok, ktoré výrazne znemožnia študovať dejiny absolútne objektívne. Napr., daný autor, ktorého historický zápis čítame, mohol byť zaujatý. Podklady, z ktorých čerpal, mohli byť jednostranné, tendenčné, nedostatočne zohľadnené a pod. Informácie, ktoré mohol mať daný autor, mohli byť taktiež tendenčné. Nemusel mať dostatočný prísun rozsiahlejších informácií v danej skúmanej problematike. Teda obmedzenosť historických zdrojov kvôli dobe, ktorá so sebou zase niesla svoje jednotlivé obmedzenia. Mohlo dochádzať ku zmene významu textu kvôli zlému jazykovému prekladu. História písali jednoducho víťazi a ako takú ju aj preto musíme podrobovať kritickému štúdiu, ale nemôžeme jednoducho skĺznuť k tvrdeniam a márnym predstavám o absolútnej objektivite, po ktorej volali osvietenci. Minimálne už len preto, lebo každý historický opis je subjek-

tívny pohľad, ale to vôbec neznamená, že nemôže byť pravdivý. Jedná vec je, že osvietenci mali svoje kritické pohľady, ale ako tak bežal čas, neskorší prúd agnosticizmus priniesol svoj krajnejší pohľad na dejiny, v ktorom iba nadviazali na osvietencov. Otec dekonštrukcie, ako ho nazývali, Jacques Derrida, iste silne poznačený agnosticizmom, sa priklonil ku koncepciám agnosticizmu v otázkach dejín. Tvrdil, že pri štúdiu dejín nie je absolútne možné dôjsť k pravdivému historickému opisu (Šafin 2005).

Jeho filozofia, bola súčasťou povojnového „ducha doby“, odvrhujúceho modernizmus a štrukturalizmus, jednoduchšie povedané, ideu progresu a existencie reálnych podstát. Jeden z najznámejších výrokov Derridu je všeobecne známy: „Neexistuje nič mimo textu“ (Šafin 2012, s. 26).

Taktiež sme presvedčení, že zbaviť dejiny ich nadzmyslového významu, ktorý interpretačne dejiny sprevádzal, je „hriech proti vede“. Zvlášť, keď sa dejiny od Herodota po osvietencov neprestali vysvetľovať spolu s ich nadzmyslovým významom, či filozofickým kontextom. Ale upriamme pohľad na filozofiu, ako disciplínu, ktorá sa študovala s dejinami. Teraz, ak aj si odmyslíme nadzmyslový význam dejín, o ktorom sa domnievame, žeby sa mal vrátiť ku interpretácii dejín, tak si zohľadníme a uvedomme jednu vec, že „študovať dejiny bez filozofie je čisté bludárstvo“. Nejde tu len o duchovný význam, ale aj hlavne o to, že musíme prihliadať na to, že politické dejiny neprebiehali mimo religiózny kontext v danej dobe alebo všeobecne vzaté, dejiny ako také sa neodohrávali mimo filozofických ideí krajiny. Teda relígia častokrát kráčala s politickým systémom danej krajiny. Neznamená to avšak, že museli navzájom spolupracovať, ale určite spolu koexistovali, buď v pozitívnom či negatívnom zmysle. Navzájom sa ovplyvňovali a prelínali. Ak chceme pochopiť ich koexistenciu pozitívnu, či negatívnu, musíme nutne chápať hlavný filozofický prúd, ktorý politickú scénu krajiny ovplyvňoval a bol jej smerodajnou filozofickou doktrínou. Teda musíme pochopiť, akým politickým systémom bol, povedzme „štát“, ovplyvnený. Ťažko chápať dejiny sovietskeho zväzu, ak nechápeme základné filozofické myšlienky Marxa, Engelsa a Lenina. Takto to my jednoducho myslíme a vnímame. Sme taktiež aj presvedčení, že bolo výrazne pozitívne, aby sa táto cesta interpretácie histórie vrátila späť na akademickú pôdu. Je nemožné študovať dejiny Byzancie bez pravoslávnej teológie. Je nemožné študovať dejiny starovekého Egypta bez pochopenia ich ezoterických náboženstiev. Je nemožné študovať dejiny Indie a Číny bez pochopenia princípov hinduizmu, či budhizmu. Nemožno taktiež chápať dejiny Saudskej Arábie bez štúdia Islamu. Toto je ta konzekvencia, ktorá nám z tohto vyplýva. Európska historiografia je poznačená nemeckou faktografickou školou, ktorá vychádza zo starých osvietenských princípov západného sveta. Táto škola pri menách a faktoch zabudla

na hlbší význam dejín, či pochopenie toho, že verejný život krajiny nebol oddelený od relígie ako taký, a bez pochopenia danej relígie nie je možné ani celistvo poznať dejiny v politickom kontexte.

Nechceme tvrdiť, že nie je možné študovať dejiny indiánskych kmeňov v Južnej Amerike bez pochopenia ich náboženstiev, či, ak to takto môžeme povedať, filozofickej ideológie, ale skôr prichádzame k myšlienke a vlastne paradigme, dejiny civilizácii. To nám pripomína známu myšlienku jedného slávneho Britského historika Arnolda Josepha Toynbeeho, ktorý hovorí: „...v dejinách existuje dvadsaťjeden civilizácií, z toho je päť nosných“ (Toynbee 1961). Z toho medzi piatimi nosnými sú; hinduistická, budhistická, byzantská, islamská civilizácia a civilizácia západného latinského kresťanstva. Toynbee prichádza k záveru, že to, čo určuje civilizáciu civilizáciou je náboženstvo. Nie ako hovorí Marx (1990), že civilizácia sa definuje z hľadiska ekonomického. Ani ako hovorí Freud (1998), že civilizácia sa definuje z hľadiska sexuálneho. A ani ako hovorí Lenin (1975), že civilizácia sa definuje z hľadiska politickej orientácie krajiny.

K Toynbeeho pohľadu sa prikláňame aj my, keďže reprezentujeme vo svojom zmysle teologickú a aj filozofickú koncepciu, že svet stvoril Boh Abraháma, Izáka a Jáкова a on je aj tým hlavným Platónovým hýbateľom sveta. A on je aj ten, ktorý hýbe dejinami. A ako taký určuje vznik civilizácie, ktorej vznik a podstatu definujeme z náboženského hľadiska. Teda, že hlavný prvok, povedzme aj kultúry, tvorí hlavne jej náboženská podstata, ktorá pochádza od Boha. To, že Biblický Kain zabil svojho brata Ábela síce spôsobilo to, že synovia Kainovi si začali brať dcéry Šetové, ale nezabránilo to tomu, že odkaz a viery v jediného Boha, ako aj s tým spojené omrvinky Božej pravdy v podobe biblických odkazov, ostali prítomné vo všetkých náboženstvách, ktoré sú najpodstatnejším prvkom pri určení dvadsaťjeden civilizácii svetových dejín. 1 Mjž 6:1-4 hovorí: „Keď sa ľudia začali na zemi množiť a keď sa im narodili dcéry, Boží synovia videli, že ľudské dcéry sú pekné, a brali si z nich za ženy, koľko len chceli.“

Čo sa týka spomínaných bodov, tak chceme podotknúť, že došlo k odtrhnutiu ústnej dochovanej tradície. Týmto zásahom do vedy, samozrejme popri historiografii, došlo aj ku zasahu v biblickej vednej oblasti. Spochybňovanie textu Sv. Písma a s ním spojenú ústnu tradíciu, ktorou bolo Sv. Písmo podávané, boli body, ktoré boli najviac zasiahnuté. Nihilistický vplyv na biblické vedy je v tomto prípade nesporný. Nadväznosť na to, že Sv. Písmu sa absolútne začala uberať vážnosť a hodnovernosť, mali aj archeologické výskumy konané v 18. a 19. storočí. V tejto súvislosti si pamätáme na obrovský a slávny objav Jena Francois Champolliona v Egypte. Jeho nájdenie rosettskej dosky, kedy nastalo rozlúštenie egyptských hieroglyfov. Rozlúšteniu hieroglyfov viedlo k možnosti štúdia egyptských dejín, čo so sebou samozrejme prinieslo kritiku biblických

správ o Egypte (Zamarovský 2010). Následne objavenie Babylonu Robertom Koldeweyom, alebo aj prínos Bedricha Hrozného, keď rozlúštil klinové písmo v chetitskom jazyku. Spomeňme aj objavenie biblického mesta Ninive Austonom Henrym Layardom (Zamarovský 2010).

Pre sprasnenie, čo sa týka napr. Bedricha Hrozného, tak jedným z jeho archeologických objavov bolo objavenie sošky, modly, ktorá znázorňovala troch bohov. Táto náboženská koncepcia s tematikou čísla tri, existovala v starovekom prostredí bežne, a samozrejme chetiti neboli výnimkou. V odborných kruhoch sa vzniesli argumenty, že symbolika čísla tri vo vzťahu k Božstvu už dávno existovala a teda kresťanstvo neprinieslo so sebou žiadny nový pohľad na Boha a pod. Ďalej bohyňa Isidi, ktorej socha je do dnešných dní zachovaná, bola Egyptskou bohyňou plodnosti. Na soche je častokrát znázorňovaná s dieťaťom v ruke. Na základe tejto skutočnosti vychádzali humanisti z toho, že kresťanská zvesť o Bohodoričke panne, nie je raritou v dejinách, a že ide o akýsi podvod a opakovanie dejinných skutočností. Teda, že kresťanstvo preberalo rôzne mýty a pretavovalo ich do svojej koncepcie. Toto je aj jeden z hlavných argumentov demitologizačných procesov v biblickej oblasti. Že kresťanstvo preberalo pohanské mýty od starovekých národov (Bandy 1950).

Ďalším príkladom je egyptský kríž ANKH. Kríž, ktorý bol v Egypte vnímaný ako religiózny symbol. Teda, že kríž Christov je len jeden z ďalších symbolov, ktorý kresťanstvo absorbovalo do svojho náboženského systému. Kresťanstvo bolo obviňované z ťažkého synkretizmu, spájania jednotlivých prvkov dohromady.

Je nesporné, že archeologické objavy napomohli spomínanej demitologizácii v protestantských kruhoch, ktoré nezakladali svoje teórie len na týchto objavoch, ale aj na ďalších filozofických postrehoch. Archeologické objavy jednoznačne podporili tieto nove vedecké motívy. Devätnáste storočie bolo storočím, v ktorom sa ani jedna kultúrna sféra nezaobišla bez zmien. Vidíme, že to však neboli zmeny naklonené k pozitívnemu daniu, ale zmeny, kedy z nášho pohľadu „jednoducho ľudia prestali rozumieť vedeckým disciplinám.“ Tejto téme sa mnoho venoval Georgij Florovský v knihe „Puti Ruskogo Bogoslovija“. Otec Georgij poznamenáva a rozoberá dejiny ľudského myslenia a ich negatívny alebo pozitívny vplyv na štúdium humanitných vied. Či z jeho knihy alebo z faktu samotného jasne vyplývajú obrovské zmeny, ktoré narušili prirodzené chápanie predovšetkým humanitných disciplín. Tieto zmeny zapríčinili z nášho pohľadu až príliš veľké ochladnutie mysle v štúdiu a chápaní týchto disciplín. Vzťah k teologickému mysleniu, ako aj dejinám, ktoré nás bude predovšetkým zaujímať, sa opäť vrátil k logizmu, podľa paradigmy starovekej materialistickej filozofie o logu a zákonitostiam všetkých vecí.

Tieto objavy, ktoré v 19. storočí hýbali svetom, boli interpretované negatívne vo vzťahu k Svätému Písmu. Priniesli so sebou dosť silnú vlnu kritiky zo strany západných humanistov, taktiež aj z protestantských kruhov, ktorých prameňom a intelektuálnym dedičstvom bol západný katolicizmus a taktiež zdeformované koncepcie antickej filozofie. Vznik protestantizmu bol mimochodom podmienený, ako vraví jeden z najslávnejších slovenských mysliteľov Ľudovít Štúr; protestovaním proti katolicizmu a bez neho nemá ani protestantizmus zmysel (Štúr 2019). Aj keď mnohí budú namietat', keďže protestovanie proti západnému kresťanstvu malo síce úplne nahradiť existujúcu reliáciu, ale mnohé z nej taktiež prebralo. Zakolísanie teologickým duchom protestantizmu zapríčinilo práve odtrhnutie od tradície cirkvi. Následne, bolo Sv. Písmo vysvetľované ľubovoľne podľa daného exegéty.

Keďže sa dostávame k 19. storočiu a do danej problematiky vstupujú ďalšie myšlienkové prúdy, chceme načrtnúť preberanú problematiku v širšom meradle a nie len v jednom kulminačnom bode, ktorým je osvietenecské hnutie. Nechceli by sme totiž vyznieť tak, žeby sme všetku vinu, ak to vôbec niekto dokáže nazvať vinou, hádzali na osvietenectvo, ono totiž, bolo iba výsledkom nahromadených duchovných a filozofických nevyriešených, či nezodpovedaných otázok. Samozrejme, niečo mu predchádzalo a niečo po ňom nasledovalo. V argumentoch osvietenectva v humanitných oblastiach vidíme len obrovský zlom ľudského myslenia negatívnym smerom. Ochudobnenia ľudskej mysle a duše. Neuspokojivé hľadanie a nachádzanie dobra, pravdy a slobody v duchu postmodernistickej filozofie. Keď sme spomínali protestantizmus, tak tomu bolo tak preto, lebo aj jeho teologická koncepcia, či duchovné pramene zohrali úlohu pri formovaní osvietenectva, ako aj ovplyvňovali mnohé, čo viedlo k zesakralizovanému pohľadu na Sv. Písmo alebo všeobecne vo vieru v jediného Boha. V protestantizme môžeme vidieť prakticky prenesené doktríny logiky, ktoré sa preniesli z katolicizmu na protestantizmus. A keďže smerodajcom západu a tým aj Tomáša, bol Aristoteles, tak je nám jasnejšie, odkiaľ prúdili myšlienkové úvahy.

Chápať a poznať genézu vzniku nových doktrín vo filozofii, či teórii vedy je veľmi komplexný a zložitý proces. Samozrejme, že to v tak krátkej štúdii nie je ani možné, ale pokúsime sa aspoň stručne spomenúť jednotlivé prúdy, ktoré napomohli aj vzniku osvietenectva. Základným problémom bolo to, že osvietenectvo vychádzalo zo stredovekého intelektuálneho filozofického, nazveme ho voľnomyšlienarského myslenia, ktoré odmietalo mnohé duchovné a logicky nevysvetliteľné, ale to ešte nie je odpoveď na všetko. Logika Tomáša Aquinského bola hlavným teologicko-filozofickým princípom, ktoré mnohé v západnom svete ovplyvňovala, a na základe ktorej sa mnohé vysvetľovalo, či sa ďalej

vo filozofii predávalo. Bolo by veľmi hrubé povedať, že koncepcia osvietenecov bola založená na Tomášovi Aquinskom, či rímskom katolicizme, ale klamali by sme, keby sme povedali, že z kresťanského náboženstva západu neabsorbovali mnohé.

Antický svet je ten, ktorý bol západným stredovekom rešpektovaný a k nemu samotnému so všetkými svojimi kategóriami duchovného bádania sa začalo vzhliadať ako k ideálu. Tento svet, ako je dostatočne známe, sa vyznačoval tak tiež aj metafyzikou, ontológiou, povedzme duchovným životom v chápaní antického človeka. Filozofom Antiky duchovné otázky neboli absolútne cudzie.

Najznámejšie formulácie, ktoré sa snažia definovať západný a východný svet z filozofického hľadiska a teda priradiť ich myšlienkový odkaz k istej škole sú práve také, že západný svet definujú ako odkaz Aristotelizmu a východný svet odkaz Platonizmu. Nie je tomu úplne tak. Tieto dva svety, či odkazy sa prelínali vo svojich konkrétnych filozofických výrazových prostriedkoch.

Prenášanie ideí Platóna alebo Aristotela na západ, boli stále viac aktuálne. V najslávnejšom Platónovom diele Ústava, kde Platón rieši ideál panovníka, dochádza ku vzoru, ktorým očividne v dejinách Byzancie bol Konštantín Veľký. Aspoň ho v ňom videl jeho verný stúpenec Euzébios Cezarejský. Kde básnil o ňom ako ideálnom panovníkovi, ktorý spĺňa Platónov ideál panovníka. Je vzdelaný, robí všetko pre svoju ríšu. A nehľadá len na svoje potreby (Pamphilus 1999).

Tieto ideály sa neskôr začali pretavovať na západe, kde sa dokonalým panovníkom, akým bol v jeho očiach Konštantín, pokúšal stať Karol Veľký. No nechceme zachádzať až k podrobnostiam, ale sú v kontexte dejín filozofie jasné dôkazy o tom, že západ poznal a čerpal z Platóna, ako aj východ poznal a čerpal z Aristotela. Poznali veľmi dobre diela Aristelovej metafyziky, jeho úvahy o hmote, ktoré boli neskôr výrazne absorbované v západných definíciách metafyziky a počiatku. Avšak, čo tým sledujeme a chceme povedať? Že západné myslenie síce bolo ovplyvnené Aristotelom a dosť ním bolo aj poznačené, ale prestali používať antickú filozofiu ako jazyk teológie. Filozofiu preniesli do teologickej roviny, až sa ňou začali zahlcovať. Filozofia vstúpila do jadra západného kresťanského myslenia. Politické ciele a ideály sa začali vrývať do teologického západného myslenia. Teológia sa študovala popri filozofii a nie opačne. Hlavným zdrojom tohto problému bolo filioque v cirkevných dejinách, čo zapríčinilo pokrivenie teologických úvah v duchovnej oblasti a pomohlo svojím spôsobom sklznúť prílišne k filozofii.

Stručným záverom a vyznením z našej kritiky osvietenectva, protestantizmu, katolicizmu a všeobecne filozofického okcidentálneho sveta a ich prínos pre spoločnosť a vedu vo všeobecne nazvanom západnom humanizme, ktorý v sebe nasiakol všetky spomínané pramene, je podľa nás na mieste. Opreli sme

svoj názor o tvrdenie jedného z najväčších gigantov mysliteľstva 20. storočia otca Georgija Florovského. Domnievame sa a sme presvedčení, že jeho praktické námety v oblasti ľudského myslenia, z ktorých vychádzame v kontexte dejín, nás opäť vracajú do starých Herodotových čias, kedy štúdium dejín bolo jednoducho skutočným štúdiom dejín. Čo sa týka slovenských mysliteľov, povedzme teológov, tak nás, v tejto téme inšpiroval prof. Ján Šafin, ktorý sa stal jedným z mála interpretátorov a oživovateľom tejto tematiky.

Zoznam bibliografických odkazov

- BANDY, J., 1950. *Úvod do starej zmluvy*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave. ISBN 802231885X.
- FREUD, S., 1998. *Nespokojenosť v kultúre*. Praha: Hynek (AloisHynek). ISBN 80-86202-13-5.
- ФЛОРОВСКИЙ, Г., 1937. *Пути Русского Богословия*. Париж. Вильнюс: ВильнюскаЕпархия.
- LENIN, V., 1975. *Štát a revolúcia*. Bratislava: Pravda. ISBN 75-004-75.
- MARX, K., 1990. *Capital: A Critique of Political Econom*. London: PenguinBooks. ISBN 9780140445688.
- PAMPHILIUS, E., 1999. *Life of Constantine*. Oxford: Clarendon Press. ISBN 978-0198149248.
- ŠAFIN, J., 2005. *Zamyšlenie nad dejinami alebo o práci kresťanského historika*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 80-8068-351-4.
- ŠAFIN, J., 2012. *O Jaquovi Derridovi*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN 978-80-555-0646-3.
- ŠTÚR, E., 2019. *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Vydavateľstvo Poľný Kesov: Nitrava. ISBN 9788097129040.
- TOYNBEE, J., 1961. *Study of History*. Oxford: Oxford University Press Inc. ISBN 0195050800.
- ZAMAROVSKÝ, V., 2010. *Za siedmimi divmi sveta*. Bratislava: Perfekt. ISBN 9788080464561.

Mgr. Marián Fedo

Katedra cirkevných dejín a byzantológie

Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove

e-mail: marian.fedo@mail.unipo.sk

NÁSTROJE KVALITY ŽIVOTA A AKTÍVNEHO STARNUTIA SENIOROV

Miroslav Sabolík

Abstrakt: Tento príspevok definuje nástroje kvality života, ktoré prispievajú k aktívnemu starnutiu seniorov. Zámerom je konkrétne definovať zdravotnú gramotnosť seniorov ako dôležitý nástroj schopnosti prijímania a používania informácií v správnom rozhodovaní sa o zdravotnej starostlivosti. Poukazujeme na dobrovoľníctvo ako nástroj kvality života seniorov pri ich spoločenskom sprevádzaní a aktívnom pohotovostnom psychickom udržiavaní. V neposlednej miere definujeme úlohu sociálneho pracovníka, ktorý pomáha seniorom zachovať autonómiu, ich individuálne rozhodovanie sa.

Kľúčové slová: zdravotná gramotnosť, blahobyť, zdravie, kvalita života, seniori

Abstract: The paper defines quality of life tools that contribute to active aging of seniors. The intention is to specifically define the health literacy of seniors as an important tool for the ability to receive and use information in making the right decisions about health care. We point to volunteering as a tool for the quality of life of seniors in their social accompaniment and active emergency psychological maintenance. Last but not least, we define the role of a social worker who helps seniors maintain their autonomy and their individual decision-making. Finally, this contribution has the task of describing spiritual support in improving the quality of life of seniors.

Key words: health literacy, well-being, health, quality of life, seniors

Úvod

Jedným z najdôležitejších rozhodnutí v živote staršieho človeka je rozhodnúť sa správne ako stimulovať svoje fyzické a psychické zdravie pre čo najkvalitnejší spôsob prežitia tohto záverečného obdobia. V závislosti od životných okolností a osobnostno-sociálnych charakteristík môžu seniori svoju kvalitu života povýšiť na úspešné, zdravé a aktívne starnutie. Uvedené napovedá, že o aktívnom starnutí rozhoduje mnoho faktorov. K týmto faktorom, ako to budeme popisovať v príspevku, patrí zdravotná gramotnosť, dobrovoľníctvo a kvalita poskytovania sociálnych služieb, ktorá súvisí aj so zabezpečením spirituálnej podpory.

Zdravotná gramotnosť

Edukácia seniorov v oblasti zdravotnej gramotnosti je jedným zo zásadných prvkov pri skvalitňovaní aktívneho starnutia v spoločnosti. Zlepšenie blahobytu a kvality života v oblasti zdravotnej gramotnosti úspešne vedie k zníženiu nedorozumenia starších osôb pri dodržiavaní lekárskeho pokynu. Vzdelávanie, záujem a kvalitné osvojovanie si nových informácií o poskyto-

vaní zdravotnej starostlivosti prispieva k správne rozhodnutiu participovať pri rozhodovaní sa v aktívnom riadení svojho zdravia. Jej podrobnejšou definíciou sa zaoberá Svetová zdravotnícka organizácia (WHO 2008), ktorá pod týmto termínom rozumie záujem starších osôb získať, spracúvať a porozumieť základným zdravotným informáciám a službám slúžiacie na prijímanie starostlivosti o zdravie.

Dôležitým aspektom zdravotnej gramotnosti je numerická gramotnosť, teda miera, do akej majú jednotlivci schopnosť pristupovať, spracovávať, interpretovať, komunikovať a konať na základe numerických, kvantitatívnych, grafických, biostatistických a pravdepodobných zdravotných informácií potrebných na efektívne rozhodovanie o zdraví (Golbeck et al., 2005). V tejto súvislosti Ancker a Kaufman (2007) ďalej hovoria o rámci, ktorý vysvetľuje, ako je numerická gramotnosť tvorená základným súborom zručností a vedomostí, ktoré informujú o systéme zdravotnej starostlivosti. Dôkazy poukazujú na to, že numerická gramotnosť v oblasti zdravia prispieva k rozdielom v oblasti zdravia a negatívne vplýva na zdravotné výsledky tých, ktorí majú nižšiu gramotnosť.

V prípade zdravotnej starostlivosti hovoríme o troch oblastiach podporujúce zdravie človeka. Prvá oblasť podporuje zdravie človeka, kde sú vklinené potrebné kompetencie životného štýlu a starostlivosť o prostredie. Viac menej tu hovoríme o motivácii, ktorá nás vedie k potrebe záujmu starať sa o svoje zdravie. V oblasti motivácie veľkú úlohu zohráva správne poskytovanie informácií o preventívnych opatreniach. Vnútorou motiváciou k starostlivosti o zdravie, kedy dochádza najmä k vnútorným cieľom stavíme seniora pred dôležitú etapu jeho života, a to je rozhodnutie samého seba o tom, čo je pre neho podstatné (*Zdravotní gramotnosť seniorů*. [cit. 2021-01-20]); Čevela a kol., 2014; Špatenková a Smékalová 2015). Druhá oblasť sa zameriava na chorobu. Táto oblasť je spojená s prevenciou infekcií, neinfekčných chorôb a úrazov. Do tretej oblasti spadá zdravotná starostlivosť, a teda kompetencie ošetrovateľskej starostlivosti a poskytovanie prvej pomoci (*Zdravotní gramotnosť seniorů*. [cit. 2021-01-20]).

Pre jej úspešné zavádzanie do života seniorov je nutné uplatňovať algoritmus „Chcem – Viem – Môžem.“ „Chcem“ znamená vnútornú motiváciu v každom veku. „Viem“ odkazuje na disponibilitu základných znalostí, primerané veku a dostatočné pre správne rozhodovanie. „Môžem“ je vytvorenie podmienok potrebných k uplatneniu znalosti, schopností v každodennom živote (*Zdravotní gramotnosť seniorů*. [cit. 2021-01-20]). Teda zdravotnou gramotnosťou seniori prichádzajú k manažmentu vlastnej zdravotnej starostlivosti. Stimulácia a angažovanosť dozvedieť sa čo najviac podrobností v starostlivosti o svoje zdravie

a podniknúť patričné kroky, znamená pre staršiu osobu samostatné rozhodovanie v samokontrola a zlepšenie celkového blaha a zdravia.

V tomto prípade si dovoľujeme podotknúť, že pre seniorov je zdravotná gramotnosť obzvlášť dôležitá, a to z dôvodu, že stredná dĺžka života pri narodení je zvyčajne 81 rokov u ženského pohlavia a 75 rokov u mužského pohlavia. Zdravá dĺžka života (očakávaná doba, ktorej sa človek dožije bez zdravotných obmedzení) je zvyčajne 64,1 rokov u žien a u mužov 62,3 rokov. Z čoho vyplýva, že do seniorského obdobia sa dostávajú nezdravé osoby a spomínanú etapu prežívajú v chorobách, ktorá má výrazný dopad na kvalitu života (*Zdravotní gramotnosť seniorů*. [cit. 2021-01-20]) a vedie k strate samostatnosti a skráteniu života. V podstate však nemusí nutne platiť, že seniori s dosiahnutím seniorského veku, stratia vitalitu a svoje zdravie. Záujem o „pestovanie“ zdravia predĺži život mnohým seniorom a vnesie pozitívny posun k uľahčeniu zdravého starnutia.

Zdravotná gramotnosť, čo znamená schopnosť nájsť, pochopiť, použiť a vyhodnotiť informácie súvisiace so zdravím, je uznaná ako kritický determinant zdravia. Zdravotnú gramotnosť možno považovať za osobný zdroj, ktorý na rozdiel od rizikového faktora môže zvýšiť postavenie a kontrolu nad rozhodovaním súvisiacim so zdravím. Dôkazy o dôležitosti zdravotnej gramotnosti v starobe preukázali viaceré štúdie. Vyššia zdravotná gramotnosť je spojená s lepšími zdravotnými výsledkami u starších ľudí a s pozitívnejším zdravotným správaním, ako je častejšia fyzická aktivita. Vyššia zdravotná gramotnosť je tiež spojená s vyšším zmyslom života a vyšším zapojením do sociálnych aktivít. Naopak, nízka zdravotná gramotnosť je prediktorom menej priaznivých výsledkov, ako je prudší pokles fyzických funkcií, multimorbidita a dlhodobé ochorenia. U pacientov s chronickými ochoreniami vo všeobecnej populácii je vyššia zdravotná gramotnosť spojená s lepším sebaovládaním a väčšou sebadôverou v konanie pri lekárskech konzultáciách (in: Eronen et al., 2021).

Zdravotná gramotnosť je dôležitým faktorom, ktorý ovplyvňuje správanie seniorov. Zdravotnú gramotnosť možno definovať ako stupeň, v akom sú jednotlivci schopní získať, spracovať a pochopiť základné zdravotné informácie a služby potrebné na prijímanie vhodných zdravotných rozhodnutí. Zdravotná gramotnosť sa vzťahuje aj na širokú škálu sociálnych zdrojov, ku ktorým ľudia potrebujú mať prístup, chápať ich, komunikovať a využívať ich pri rozhodovaní o zdraví. Seniori sú zraniteľnou skupinou, pokiaľ ide o zdravotnú gramotnosť. Taktiež socioekonomické ukazovatele ako vzdelanie, príjem a povolanie súvisia so zdravotnou gramotnosťou a zdravotným správaním. Ľudia s nižším socioekonomickým statusom majú väčšiu pravdepodobnosť nízkej zdravotnej gramotnosti a menej často sa zapájajú do zdravého správania (in: Ma et al., 2021).

Úloha dobrovoľníkov pri zabezpečovaní kvality života seniorov

Štandardom sociálnych služieb je sprostredkovanie sociálnych služieb prostredníctvom dobrovoľníkov. Dobrovoľník okrem toho, že pomáha prekonávať jednotlivcom rôzne nepriaznivé situácie, rozvíja aj svoje vedomostné poznatky v oblasti sociálnej práce. Je praktickým prínosom ako pre sociálnych pracovníkov, tak aj pre osoby, ktoré si vyžadujú jeho dobrovoľnícke služby.

V tejto súvislosti možno spomenúť aj existenciu hranice formálneho a neformálneho dobrovoľníctva, ktorá je veľmi úzka, a nie vždy je možné ju zreteľne vymedziť. Dobrovoľníctvo⁵ by malo vychádzať zo sociálneho a kultúrneho kontextu krajiny. Bežne sa dobrovoľníctvo nahrádza pojmom filantropia, čo v preklade znamená pomoc sociálne slabším osobám. V odbornej literatúre sa stretávame aj s tretím rozdelením dobrovoľníctva, a to na občianske dobrovoľníctvo, ku ktorému patrí účasť na verejných schôdzkach, podpisy petícií alebo účasť na demonštráciách a pod. Pojem dobrovoľníctvo vychádza z dvoch pojmov, akými sú občianka výpomoc, čiže dobrovoľná činnosť smerovaná na blízkych, rodinu alebo susedov a dobrovoľníctvo vzájomne prospešné viazané na určitú komunitu – obec, športový klub a pod. (Frič a Pospíšilová 2010; Gregorová a kol., 2010; Tošner 2006).

Významnú úlohu dobrovoľníctvo zohráva v sociálnych⁶ službách svojim špecifickým rozsahom, cieľom služby a klientelou. Do vzťahu poskytovateľ sociálnych služieb a klient prináša kvantitatívne skvalitnenie potenciálu poskytovateľa. Čo znamená, že dobrovoľník nie je zamestnancom. V tomto smere to vidíme ako výhodu, pretože dobrovoľník je klientovi nápomocný bližšie geograficky, vekovo, ale aj mentálne kvôli špecifickým záujmom a skúsenostiam. Výhoda dobrovoľníkov spočíva v tom, že nie sú profesionálnymi sociálnymi pracovníkmi. Odpadá tak bariéra medzi dobrovoľníkom a klientom (*Metodika dobrovoľníctví v sociálných službách*. [cit. 2021-01-20]).

Dobrovoľníci sú dôležitým atribútom pri skvalitňovaní života seniorom. Voľný čas trávia počúvaním a rozhovormi so seniormi, sprevádzaním na prechádzky, rehabilitácie, poskytovaním poradenských služieb a pod. (*Metodika dobrovoľníctví v sociálných službách*. [cit. 2021-01-20]). Dobrovoľníci sú teda nápomocní pri skvalitňovaní zdravia a života seniorov. Tam, kde nepomôžu mnohé rodinné sedenia, terapie, rodinní príslušníci, dobrovoľníci dokážu

⁵ Wilson (2000) sa domnieva, že dobrovoľníctvo je bežnou súčasťou pomáhajúcich činností, pretože odkazuje na jej proaktívnu povahu.

⁶ Zákon č. 448/2008 Z. z. *Zákon o sociálnych službách* upravuje podmienky zvyšovania kvality starostlivosti dobrovoľníkov.

zachytiť moment ich okamihu, podporiť ich sny, záujmy a túžby. Pre uponáhľaný a rýchly život mnohokrát rodina nedokáže reflektovať na potreby staršieho človeka, prehliada jeho záujmy a prania, a tak v početných prípadoch sa dobrovoľníci stávajú blízkymi osobami zdieľajúci nové priateľstvá so svojimi klientmi. Dobrovoľníci sa stávajú súčasťou ich každodenného života, posilňujú vzájomné vzťahy medzi rodinnými príslušníkmi, nahrádzajú pocity osamelosti a sprevádzajú ich na rodinné udalosti, rovnako ako aj na lekárske vyšetrenia.

Dobrovoľníctvo je efektívnym nástrojom skvalitnenia života seniorom, pretože v čase sociálnej odkázanosti, dokážu človeku poskytnúť viac ako nové technológie súčasného sveta – a to je porozumenie, vypočutie, komunikácia a podpora.

Úloha sociálnych pracovníkov pri zabezpečení kvality života seniorov

Dôležité poslanie sociálneho pracovníka v oblasti skvalitnenia života starším osobám spočíva v sociálnej podpore a podpore nezávislosti stimulovaním ich autonómie. Pomoc sociálneho pracovníka je nevyhnutná pri zabezpečení čo najlepšej kvality života a to v kontexte pomoci adaptovania sa na starobu a životným podmienkam každodenného života vyplývajúce z vyššieho veku.

Podľa Janečkovej (2005) sociálny pracovník je osoba, ktorá pomáha seniorovi adaptovať sa na zmeny v starobe, vytvára optimálne podmienky pre ich plný rozvoj a úspešné starnutie (Kanios 2018). Sociálna práca so seniormi sa vykonáva prostredníctvom formálneho systému starostlivosti (nemocnice, denné stacionáre...) alebo neformálneho systému starostlivosti (rodina, príbuzní...) a zahŕňa posúdenie potrieb sociálnej práce s jednotlivcom a rodinou, poradenstvo, terapiu, individuálne alebo skupinové stretnutia a pod. (Szluż 2016).

Pomoc sociálneho pracovníka pri rozvíjaní kvality života seniora ďalej spočíva v uľahčení zachovania autonómneho života, zvyšovania zodpovednosti za seba a svoj život, motiváciu starších osôb k rôznym činnostiam v oblasti prípravy na starobu, zoznámenie sa s dôležitými otázkami súvisiacimi s procesom starnutia, pomoci pri plnení rozvojových úloh starnutia (porozumieť zmenám, ktoré sa vyskytujú v tele staršej osoby), pomoc pri organizácii rodinného a spoločenského života, v boji proti osamelosti (sociálnej izolácii ľudí), udržiavaní a rozvíjaní sociálnych kontaktov seniorov s rodinou, susedmi, poskytovaní pomoci starším osobám pri riešení problémov, uľahčení prístupu starších osôb ku zdravotným, vzdelávacím a kultúrnym inštitúciám, pomoc pri jednaní s úradmi alebo poskytovanie informácií o právach starších ľudí a činnostiach, ktoré sa týkajú seniorov (Leszczyńska-Rejchert 2016).

Sociálne zariadenia – zabezpečenie podmienok na dôstojný život seniorov

Podobným nástrojom na skvalitnenie života starších osôb sú sociálne zariadenia pripravujúce seniorov na dôstojnú starobu. Zlepšenie kvality života prebieha v súlade s ich potrebami, prániami a dôstojným životom starších osôb. Štandard pre zlepšenie sociálnych služieb starších klientov vychádza zo *Zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách*.

Domovy sociálnych služieb alebo centrá sociálnych služieb poskytujú prijímateľom sociálnych služieb profesionálnu starostlivosť a ľudské pochopenie pre nový začiatok životnej etapy. Sociálne zariadenia ponúkajú seniorom dôstojné a aktívne prežitie staroby a to za pomoci poskytnutia sociálneho poradenstva, sociálnej rehabilitácie, ubytovania, stravy, záujmových činností, zmysluplného trávenie voľného času a iných činností, ktoré pomáhajú seniorom zapojiť sa a integrovať do spoločenského diania. Hlavným poslaním sociálnych zariadení je zabezpečiť kvalitnú sociálnu starostlivosť s akcentom na ich dôstojnosť a autonómne prežitie staroby.

Spirituálna podpora v období staroby

Spirituálna podpora seniora môže zvýšiť kvalitu života a s pribúdajúcim vekom sa stáva potrebnjšou, reálnejšou a rozhodujúcou. Spiritualitu v seniorском veku možno považovať za významnú z hľadiska uvedomenia si svojich duchovných potrieb, hodnôt, bilancovania svojho života, zlepšenia fyzického a psychického života a nájdania zmyslu života. Podľa Šipa (2014) spirituálna podpora v období staroby umožní seniorovi prežiť život bez negatívnych emócií alebo strachu zo smrti. Spiritualita pomáha seniorom zmierniť psychické utrpenie, ako aj stres z chronických chorôb (Moberg 2005) a s pribúdajúcim vekom sa stáva čoraz dôležitejšou v oblasti hľadania „pozitívnej smrti“ alebo „duchovnej cesty“ (MacKinlay & Trevitt 2007).

Spirituálna podpora v období starnutia pôsobí preventívne pred rôznymi chorobami alebo má napríklad prospešný vplyv pri zvládaní choroby, stresujúcimi udalosťami, problémami s rodinou a pod. Spiritualita vedie seniora ku spokojnosti so životom, ktorá je zároveň spájaná aj so špecifickými oblasťami života. Tie sú všeobecne známe ako subjektívne prežívanie pocitu šťastia, psychickej a emocionálnej pohody a efektívneho trávenia voľného času.

Kvalita života pod vplyvom spirituálneho pôsobenia sa tak stáva v seniorском veku dôležitým atribútom pri dosiahnutí optimálnemu pocitu naplnenia života.

Považujeme však za potrebné zdôrazniť, že tak ako vo všetkých ostatných oblastiach klinického výskumu, aj spirituálna intervencia má svoje hranice

a musí sa uplatňovať opatrne z technických aj etických dôvodov. S rozširovaním vedeckých poznatkov o duchovnosti sa zvyšuje aj povedomie o potrebe ďalšieho výskumu vrátane zdokonalenia metodických postupov, rozšírenia o nové témy a rozšírenia medzinárodných kultúr a rôznych náboženstiev (Moberg 2005).

Záver

Existujú mnohé výskumy, ktoré napovedajú, že aktívny životný štýl vedie ku vyššej kvalite života seniorov a k jeho predĺženiu. Motiváciou k osvojeniu si aktívneho životného štýlu pomôžeme seniorom zlepšiť výkon ich každodenných činností, zlepšíme ich mobilitu, podporíme sociálnu interakciu a zvýšime osobnú sebadôveru.

Podobne konštatuje aj Kim et al. (2020), keď zdôrazňuje, že aktívne starnutie umožňuje jednotlivcom realizovať svoj potenciál pre fyzickú, psychickú a sociálnu pohodu. Zároveň umožňuje zapájať sa do spoločnosti a dostávať primeranú ochranu a starostlivosť. Posilňuje tiež individuálne schopnosti a podporuje účasť na aktivitách, ktoré prispievajú k šťastiu. Byť „aktívny“ znamená „neustále sa zúčastňovať na sociálnych, ekonomických, kultúrnych, duchovných a občianskych záležitostiach, nielen schopnosť byť fyzicky aktívny alebo participovať na pracovnej sile.“ To znamená, že aktívne starnutie kladie dôraz na zdravie, autonómiu a nezávislosť počas procesu starnutia.

Zoznam bibliografických odkazov

- ANCKER, J. S. & D. KAUFMAN, 2007. Rethinking health numeracy: a multidisciplinary literature review. In: *Journal of the American Medical Informatics Association*. Vol. 14, no. 6, pp. 713-721.
- ERONEN, J. et al., 2021. Health literacy supports active aging. In: *Preventive Medicine*. Vol. 143, pp. 1-6.
- FRIČ, P. a T. POSPÍŠILOVÁ, 2010. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes.
- GOLBECK, A. L. et al., 2005. Ahlers-Schmidt CR, Paschal AM, Dismuke SE. A definition and operational framework for health numeracy. In: *American Journal of Preventive Medicine*. Vol. 29, no. 4, pp. 375-376.
- JANEČKOVÁ, H., 2005. Sociální práce se starými lidmi. In: MATOUŠEK, O., J. KOLÁČKOVÁ a P. KODYMOVÁ. *Sociální práce v praxi : specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portal, s. 163-194. ISBN 978-80-7367-818-0.
- KANIOS, A., 2018. Social Work with Elderly People and Geriatric Care as a Modern Challenge. In: *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*. Vol. XXXI, 1, pp. 209-218.
- KIM, J. et al., 2020. Multilevel Effects of Community Capacity on Active Aging in Community-Dwelling Older Adults in South Korea. In: *Asian Nursing Research*. Vol. 14, no. 1, pp. 36-43.
- LESZCZYŃSKA-REJCHERT, A., 2016. *Praca socjalna z seniorami w perspektywie geragogiki*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

- MA, T. et al., 2021. Health Literacy Mediates the Association Between Socioeconomic Status and Productive Aging Among Elderly Chinese Adults in a Newly Urbanized Community. In: *Frontiers in Public Health*. Vol. 9, no. 1-8.
- MaCKINLAY, E. B. & C. TREVITT, 2007. Spiritual care and ageing in a secular society. In: *The Medical Journal of Australia*. Vol. 186, pp. 74-76.
- Metodika dobrovolníctví v sociálních službách. [online]. [cit. 2021-01-20]. Dostupné z: <https://www.hest.cz/cdn/public/001597.pdf>
- MOBERG, D. O., 2005. Research in spirituality, religion and aging. In: *Journal of Gerontological Social Work*. Vol. 45, pp. 11-40.
- SZLUZ, B., 2016. Praca socjalna w starzejącym się społeczeństwie. In: *Annales UMCS. Sectio*. Vol. XXIX, pp. 105-113.
- ŠIP, M., 2014. Duchovné (spirituálne) poradenstvo a elementárne informačné poradenstvo v oblasti siekt a nových náboženských hnutí. In: *Sociálne poradenstvo pre seniorov*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, s. 151-189. ISBN 978-80-555-1058-3.
- TOŠNER, J. a O. SOZANSKÁ, 2006. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 80-7367-178-6.
- WILSON, J., 2000. Volunteering. In: *Annual Review of Sociology*. Vol. 26, no. 1, pp. 215-240.
- Zákon č. 448/2008 Z. z. Zákon o sociálních službách a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) v znění neskorších předpisů.
- Zdravotní gramotnost seniorů. [online]. [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://zdravotnigramotnost.cz/zdravotni-gramotnost-senioru/>

PhDr. Miroslav Sabolík

Katedra kresťanskej antropológie a sociálnej práce
Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove
e-mail: miroslav.sabolik@mail.unipo.sk

Sociálna a duchovná revue
vedecký recenzovaný časopis o aktuálnych
sociálnych a duchovných otázkach
– jún 2022 –

Redakčná rada:

prof. PhDr. Tomáš Hangoň, PhD. (predseda)
Dr. h. c. prof. PhDr. Peter Kónya, PhD.
prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD., MBA
prof. ThDr. Alexander Cap, CSc.
Dr hab. Małgorzata Duda, prof. UPJPII
prof. dr hab. Andrzej Lipczyński
prof. PhDr. Mária Machalová, CSc.
prof. PaedDr. Lenka Pasternáková, PhD., MBA
prof. ucz. dr hab. Krzysztof Rejman
prof. ThDr. Vasilij Sadvarij
prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.

prof. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D., MBA
doc. ThDr. Ján Husár, PhD.
doc. ThDr. Václav Ježek, PhD. et Ph.D.
doc. PhDr. Bohuslav Kuzyšin, PhD.
doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.
Dr hab. Beata Szluz, prof. UR
doc. ThDr. Štefan Šak, PhD.
doc. PaedDr. Mária Zahatňanská, PhD., MBA
doc. ThDr. Miroslav Župina, PhD.
PhDr. Andrej Nikulin, PhD.
ThDr. Vladimír Kocvár, PhD.

Redakcia:

Šéfredaktor: doc. PhDr. Maroš Šip, PhD.
Výkonná redaktorka: PhDr. Martina Šipová, PhD.
Technický redaktor: Peter Szombathy
Návrh obálky: Maroš Šip

Za jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.
Nevyžiadané rukopisy a fotografie redakcia nevracia.
Prosíme vážených prispievateľov, aby príspevky zasielali nasledovne:
1. číslo: do 15. mája – 2. číslo: do 15. októbra

Vychádza 2x ročne
Kontakt: sadrevue@gmail.com

Vydavateľ: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove,
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
IČO 17 070 775
Časopis zaregistrovaný MK SR pod č. EV 4183/10
ISSN 1338-290X

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

V tomto čísle nájdete:

- ▶ **SOCIÁLNA PODMIENENOSŤ ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI**
- ▶ **DRUHÉ MOJŽÍŠOVO POVOLANIE**
(BIBLICKO-EXEGETICKÝ KOMENTÁR NA 2MJŽ 6, 1-13)
- ▶ **MEANDRY RODZINY**
- ▶ **POHĽAD NA MANŽELSTVO A SEXUALITU**
- ▶ **NÁSTROJE KVALITY ŽIVOTA A AKTÍVNEHO STARNUTIA SENIOROV**